

CAERT-THRESOOR

Tijdschrift voor de geschiedenis van de kartografie

23ste jaargang 2004, nr. 3

P.J. KIPP

RESTAURATIE-ATELIER

Abstederdijk 309
3582 BL Utrecht
Telefoon (030) 2516010

Conservering van kaarten met behoud van authenticiteit
Verzorging van grote formaten, inclusief passepartout en lijstwerk
Tentoonstellingsgereed maken van kaarten voor opstellingen
Vervaardigen van zuurvrije dozen voor de kaartenverzameling
Restauratie van atlassen, reisverslagen en dergelijke

MERCATOR
Achter Clarenburg 2
3511 JJ Utrecht - NL
Tel. 030-2321342

Bezoek op afspraak.

CAERT-THRESOOR

INHOUD 23STE JAARGANG 2004, NR. 3

Willy Ahlers Jacob van Deventer, nieuwe ideeën en nieuwe vragen	59
Peter van der Krogt en Gyuri Danku De Andreas Nagy atlas: een atlas factice uit circa 1660	66
Gyuri Danku Twaalf kaarten van Cornelis I Danckerts (1603-1656) in de Andreas Nagy atlas	72
@ la Carte	80
Varia Cartographica	81
Besprekingen	81
Nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven	82

De uitgave van dit nummer is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van Paul Peters Restauratieatelier en de Stichting Historische Cartografie van de Nederlanden.

Redactie

Dr. Patricia Alkhoven, dr. Henk Deys, Capt. Hans Kok
dr. Peter van der Krogt, drs. Sjoerd de Meer,
drs. Wanita Resida, drs. Lida Ruitinga, ir. Henk Schipper
drs. Martijn Storms.
Correctie summaries: Francis Herbert (Londen)

Internet

<http://www.maphist.nl/ct> (inhoud en samenvattingen vanaf 1982, aanwijzingen voor auteurs, enzovoort).

Secretariaat en Stichting Ondersteuning Caert-Thresoor
J.W.F. Voogt, FGW-Kartografie, Postbus 80.115,
3508 TC Utrecht; e-mail: redactie-ct@maphist.nl
Giro 9305990 Stichting Ondersteuning *Caert-Thresoor*
te Wijk bij Duurstede.

Abonnementen en administratie

Abonnementen (alleen per hele jaargang van vier nummers)
€ 18,00; België € 25,00; buitenland € 31,00.
Losse nummers € 7,00.

Opgave van abonnementen, adreswijzigingen en bestellingen van losse nummers aan: *Caert-Thresoor*,
Postbus 68, 2400 AB Alphen aan den Rijn,
telefoon 0172-444667, fax 0172-440209,
e-mail: info@drukkerij-vis.nl, giro 5253901.

Copyright

Het overnemen of vermenigvuldigen van artikelen is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Advertentietarieven

Hele pagina per nummer € 60,00
Halve pagina per nummer € 45,00
Kwart pagina per nummer € 30,00
Bij plaatsing in één jaargang (vier nummers): wisselende tekst tien procent korting, vaste tekst vijftien procent korting
ISSN 0167-4994

Afbeelding omslag

Het gebucht Het Oudeland bij Tholen uit het bedrijfskaartboekje van de hofstede van Pieter van Luijk (1765). (foto: Zeeuws Archief, Collectie (digitale)kaartboeken in particulier bezit)

Willy Ahlers

Jacob van Deventer, nieuwe ideeën en nieuwe vragen

In Caert-Thresoor is reeds meerdere malen¹ aandacht besteed aan het leven en werken van Jacob van Deventer. Jacob van Deventer werd ongeveer 500 jaar geleden geboren. Aan de ene kant weten we veel van zijn werk (gewestkaarten en stadsplattegronden), aan de andere kant weten we nauwelijks iets van hem als persoon. Zijn geboorte- en overlijdensdatum zijn niet bekend; ook is er geen portret of afbeelding van hem. Zijn leven is omgeven met geheimzinnigheid. Maar uit de spaarzame gegevens, die beschikbaar zijn, kunnen we ons een idee vormen over deze grote Nederlander.

Jacob van Deventer werd hoogstwaarschijnlijk geboren in Kampen en na de Latijnse school in Deventer schreef hij zich in 1520 in als student in Leuven. Hij studeerde eerst medicijnen (voor de nodige inkomsten) en wiskunde, later richtte hij zich op de kartografie. Zijn leven werd daarna beheerst door het maken van kaarten. Ruwweg zijn daar drie perioden in aan te geven:

- 1: Gewestkaarten in opdracht van Karel V in de periode 1536-1545: 1536 Brabant, 1542 Holland, 1543 Gelderland, 1545 Zeeland en Friesland. Schaal ca. 1:200.000, eerste editie 1542-1549, tweede editie 1556-1560. Van de tweede editie is van elk gewest één exemplaar bekend. (Koeman 1994).
- 2: Kaarten voor diverse opdrachtgevers in de periode 1537-1555, o.a.: 1537 kaart rondom Dordrecht in opdracht van Grote Raad van Mechelen, 1539 kaart van Delfland in opdracht van het Hoogheemraadschap, 1544 kaart van Dordrecht in opdracht Staten van Holland, 1545 kaart van het Friese Bildt, 1546 kaart van de kusten van Holland en Friesland in opdracht van de Staten van Holland.
- 3: Stadsplattegronden in opdracht van Filips II in de periode 1559-1575: nettekeningen bekend, 2 van de 3 delen zijn aanwezig in de Nationale Bibliotheek in Madrid. Werktekeningen: 151 zijn er verkocht op een veiling bij Nijhoff in april 1859 aan Frederik Muller, die niet wist wat hij kocht. Zes jaar later werden ze doorverkocht aan Wopke Eekhoff, die wel wist wat hij kocht. (Koeman /Visser 1992 -).

In dit artikel ga ik voornamelijk in op de stadsplattegronden, met nadruk op de volgende aandachtspunten: driehoeksmeting, benamingen, volgorde van opname van de stadsplattegronden, aantal exemplaren stadsplattegronden en van Deventer's vlucht naar Keulen.

Driehoeksmeting

Jacob van Deventer heeft waarschijnlijk als eerste de driehoeksmeting in de praktijk toegepast. Het princi-

pe van de driehoeksmeting houdt in dat als van een driehoek de grootte van twee hoeken (en dus drie hoeken) bekend is en de lengte van één zijde de beide andere zijden te berekenen zijn. Voor aansluiten-de driehoeken zijn daarna alleen maar twee hoeken nodig om verdere berekeningen te kunnen maken. Jacob van Deventer past deze methode vanaf het begin van zijn opmetingen toe. De ontwikkeling/publicatie van deze wijze van opmeten wordt aan Gemma Frisius (1508 – 1555) toegeschreven. Er zijn echter redenen voor hier anders over te denken. Gemma Frisius is veel jonger dan Jacob van Deventer. Jacob werd in 1520 als student ingeschreven. Rekenen we daarvoor het "basis" onderwijs en de Latijnse school dan zou Jacob geboren zijn in de beginjaren van de 16^e eeuw. Gemma Frisius werd geboren op 8 december 1508. Hij was dus zeker een aantal jaren jonger dan Jacob. Gezien de afkomst van Jacob, een ongetrouwde moeder en een vader die geestelijke was (gezien latere opmerkingen), kan Jacob zich voor zijn afkomst hebben geschaamd en hij wilde liever niet op de voorgrond treden. Dat heeft hij in zijn leven nooit gedaan. In dit kader is het aannemelijk dat de toch zeer intelligente Jacob de basis voor de driehoeksmeting heeft ontwikkeld en direct toegepast heeft, maar zich niet geroepen voelde tot enige publiciteit? Dat mocht Gemma Frisius doen. De eerste gewestkaart, die van Brabant, was in 1536 gereed. Vóór de opname van deze kaart moest van Deventer zich in de materie van de driehoeksmeting, zowel theoretisch als praktisch, hebben verdiept. Een proces dat zeker enige jaren heeft geduurd. Door de voor die tijd zeer nauwkeurige opnames heeft Jacob van Deventer veel roem ontvangen. Hij mocht zich zelfs keizerlijk geograaf noemen. En opnieuw maakt hij naar buiten toe hiervan geen gebruik. Een verder bewijs van zijn relatief teruggetrokken bestaan vinden we in het feit dat in geen van de opgenomen steden ook maar iets van zijn aanwezigheid is teruggevonden. Hij zal de stadsbesturen dit wellicht opgelegd hebben omdat hij in opdracht van koning Filips II werkte. In zijn vrijgeleide² staat hierover echter niets.

Willy Ahlers (61 jaar) is amateur historicus en heeft een aantal publicaties over zijn woonplaats Oldenzaal op zijn naam staan. Hij is lid van de groep kartografie van het Van Deijne Instituut in Enschede en heeft diverse tentoonstellingen* over Van Deventer ingericht.

In de literatuur vinden we een aantal voorbeelden waarin de driehoeksmeting toegedicht wordt aan Jacob van Deventer, hier volgen er twee:

- 1: Baelde, M. in: Schöffer (1983), blz. 98.: *Jacob van Deventer 1510-1575 bekend om zijn provincie-kaarten en stedenatlas, werkte te Mechelen en vond de triangulaire methode uit.*
- 2: C. Lemoine-Isabeau e.a. (1985): *Deventer vervaardigde zijn kaarten volgens het principe van de aarddriehoeksmeting, waarvan men de ontdekking meestal toeschrijft aan Gemma Frisius in 1533/1534, maar waarvan hij wel eens de geestelijke vader zou kunnen zijn.*

Benamingen

Op verschillende plaatsen worden bij de stadsplattegronden andere benamingen gebruikt. Op basis van mijn ideeën over zijn werkwijze hanteer ik de volgende indeling:

- 1: Opname ter plaatse, het maken van een **kladtekening** en het maken van **aantekeningen**.
- 2: **Werktekening** op basis van de kladtekening (de plattegronden van Eekhoff).
- 3: **Nettekening** op basis van de werktekening (de atlas -twee delen- in Madrid).
- 4: Op de nettekening een **bijkaart**, ook wel **carton** genoemd.

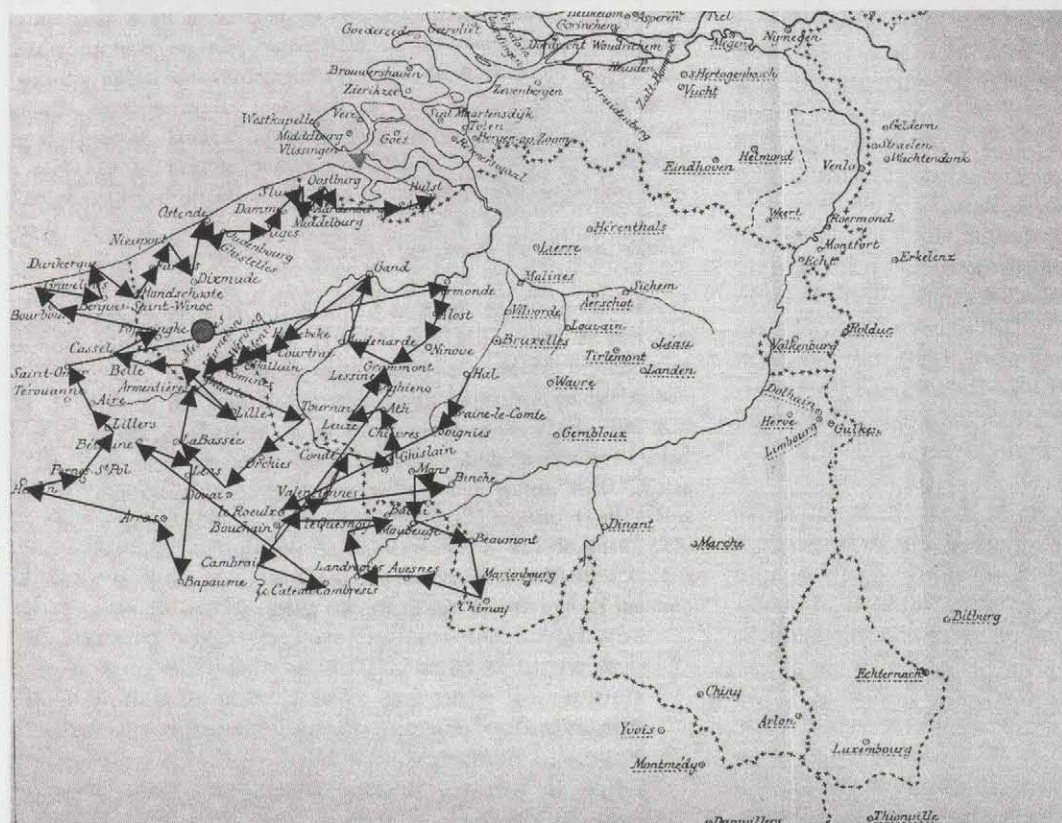
Van de kladtekeningen en aantekeningen is overigens niets teruggevonden. Bij de aantekeningen behoorde vermoedelijk ook een schets van de gemeentewapens

en benamingen van gebouwen. De werktekening heeft als kenmerk twee soorten prikgaatjes, welke als meetpunten resp. voor kopieer doeleinden nodig zijn. De werktekeningen hebben Nederlandse namen voor de windstreken, plaatsnamen en belangrijke gebouwen. De nettekening heeft een aparte bijkaart met daarop de binnenstad met stratenpatroon en de belangrijkste gebouwen. De nettekeningen hebben Latijnse namen voor de windstreken, plaatsnamen en belangrijke gebouwen. De werktekening kan niet direct de opname ter plaatse zijn geweest, daarvoor is de kwaliteit te goed en zijn er geen weersinvloeden zichtbaar. De werktekening is zelfs zo goed dat deze best als nettekening had kunnen dienen. Jacob had er echter andere plannen mee. De Nederlandse benamingen en de gaatjes voor het kopiëren geven m.i. duidelijk aan dat ze gebruikt konden worden voor meerdere kopieën voor de binnenlandse markt. Braun & Hogenberg hebben onder anderen zijn plattegronden gebruikt voor hun *Civitatis Orbis Terrarum* vanaf 1581. Bekend was dat Jacob door Filips II erg traag werd betaald en misschien zag hij hier een mogelijkheid om toch zijn inkomsten te verkrijgen. Ik kom hier nog op terug.

De aanwezigheid van de kladtekeningen en notities lost ook een ander probleem op. De informatie aanwezig op de werk- en nettekening is vaak verschillend. Dit zowel qua grootte van de afbeelding als de voorkomende teksten. Als de kladtekening als basis heeft gediend kan dit verschil dus verklaard worden.

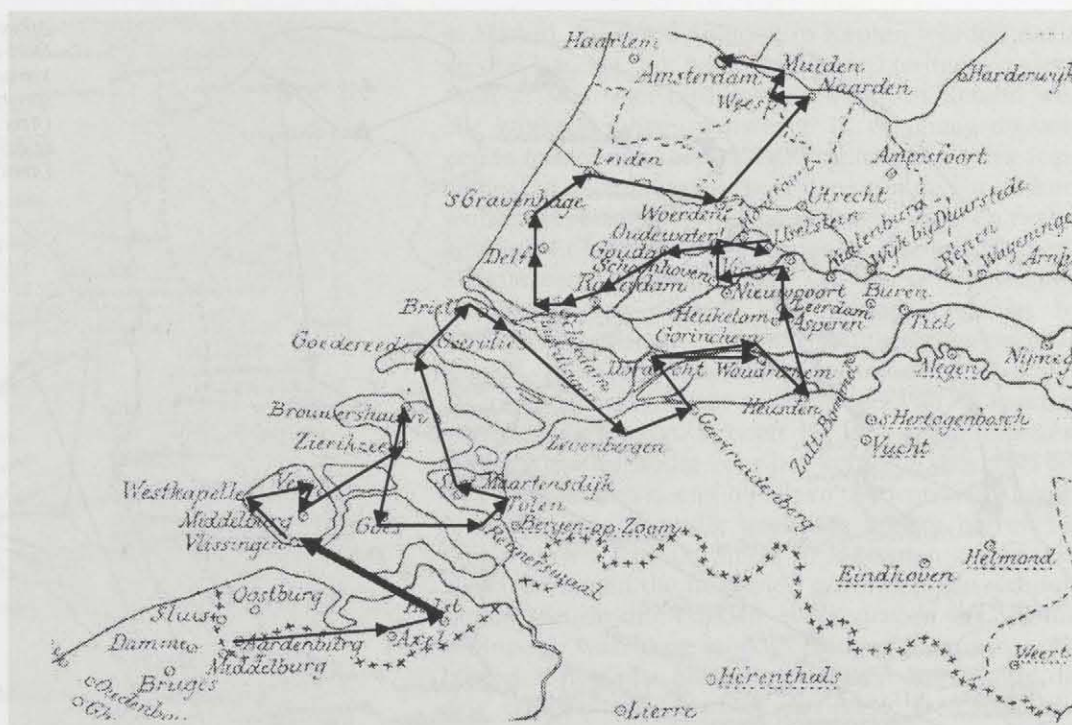
Volgorde van opname van de stadsplattegronden

We stellen eerst vast dat er zich in de Nationale Bibliotheek te Madrid twee van de drie delen met netteke-

Afbeelding 1.
Gevolgde route van deel B.
Bij 1 ligt de plaats leper.

Afbeelding 2.
De overgang van deel B
en C: Axel (74) en Hulst
(75) laatsen van deel B.
Vlissingen (1) eerste van
deel C.

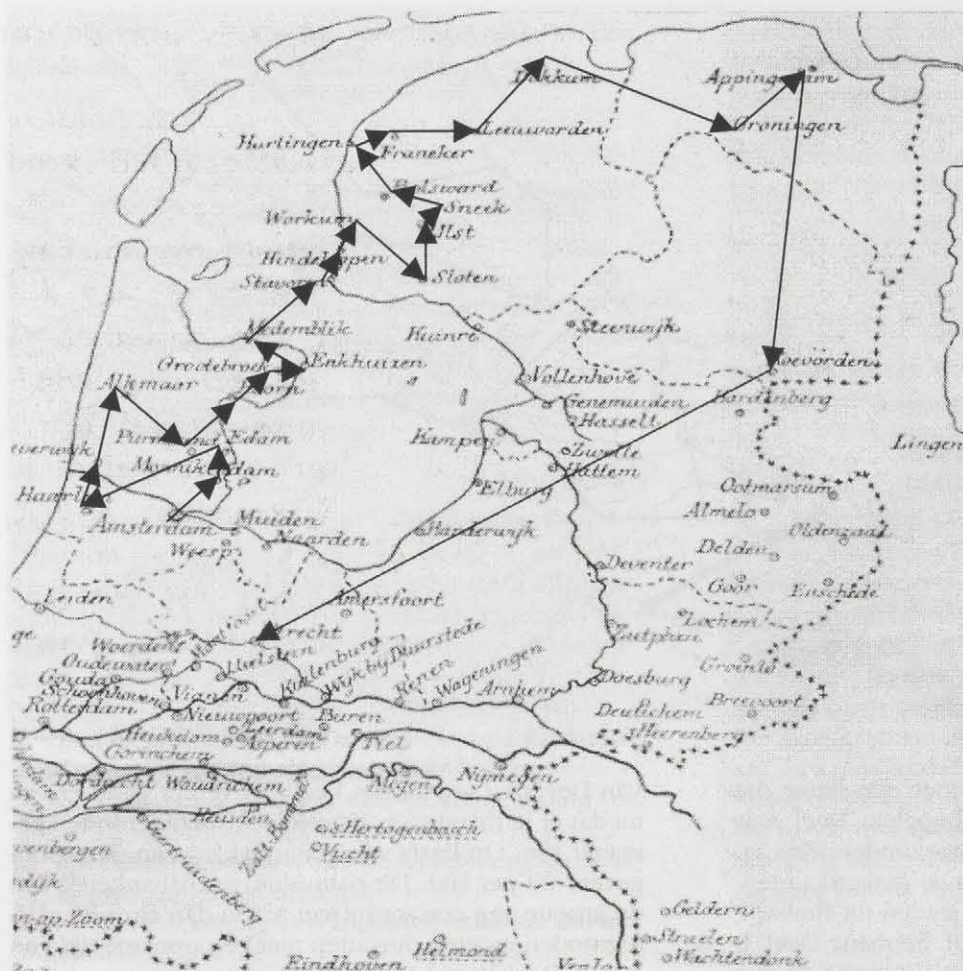

ningen bevinden. Ik noem deze met een letter om daarna de volgorde I-II of III te bepalen. Deel A is voor het deel dat nog niet is teruggevonden. Het zal vermoedelijk de verkleiningen van de gewestkaarten, een toelichting en de kaarten van steden uit Brabant, Oost-Brabant en Luxemburg bevat hebben. Deel B bevat de 'Zuid-Nederlandse steden', gelegen in het noorden van Frankrijk, in het westen van België en Zeeuws Vlaanderen. Deel C bevat de bladen van de Nederlandse en Duitse steden. Bij mijn volgende redenering ga ik er vanuit dat Jacob van Deventer zoveel mogelijk logische besluiten nam. Verder gebruik ik het kaartje aanwezig in het artikel van Wieder (1915). We kunnen twee lijnen trekken. De eerste horizontaal over het zuiden van ons land. Een tweede vanaf deze lijn een lijn naar beneden midden over de kaart. Rechts van deze lijn zijn de steden uit deel A. Links deel B en boven deel C. Als we de nummervolgorde in de beide atlassen in Madrid aanhouden als opnamevolgorde dan zit er een logische overgang van Zeeuws Vlaanderen met Hulst als laatste plaats van deel B en Vlissingen als eerste van deel C. Het sluit als het ware op elkaar aan. Op basis hiervan durf ik te stellen dat deel B eerder is opgenomen dan deel C. Als we de plaatsen in nummervolgorde met elkaar verbinden zien we in deel C tweemaal een grote sprong. Eenmaal vanuit Coevorden en eenmaal vanuit Lingen. Deze sprongen ontstaan in mijn theorie doordat hij vanuit deze plaatsen op het eind van een opnameperiode terug naar Mechelen reisde. We zien dit in deel B niet zo duidelijk omdat hij daar aansluitend te werk kon gaan. Toch zijn er twee sprongen zichtbaar. Ik gebruik nog twee andere uitgangspunten. In 1572 is de opname klaar, dat schrijft Viglius van Aytta³ in december 1571 aan Joachim Hopper⁴. Hij begint zijn werk in 1558 of 1559, maar gezien de noodzakelijke voorbereidende werkzaamheden ga ik er van uit dat hij met het opnemen van de steden pas in 1559 begon, immers in 1570 meldt Viglius aan Hopper dat

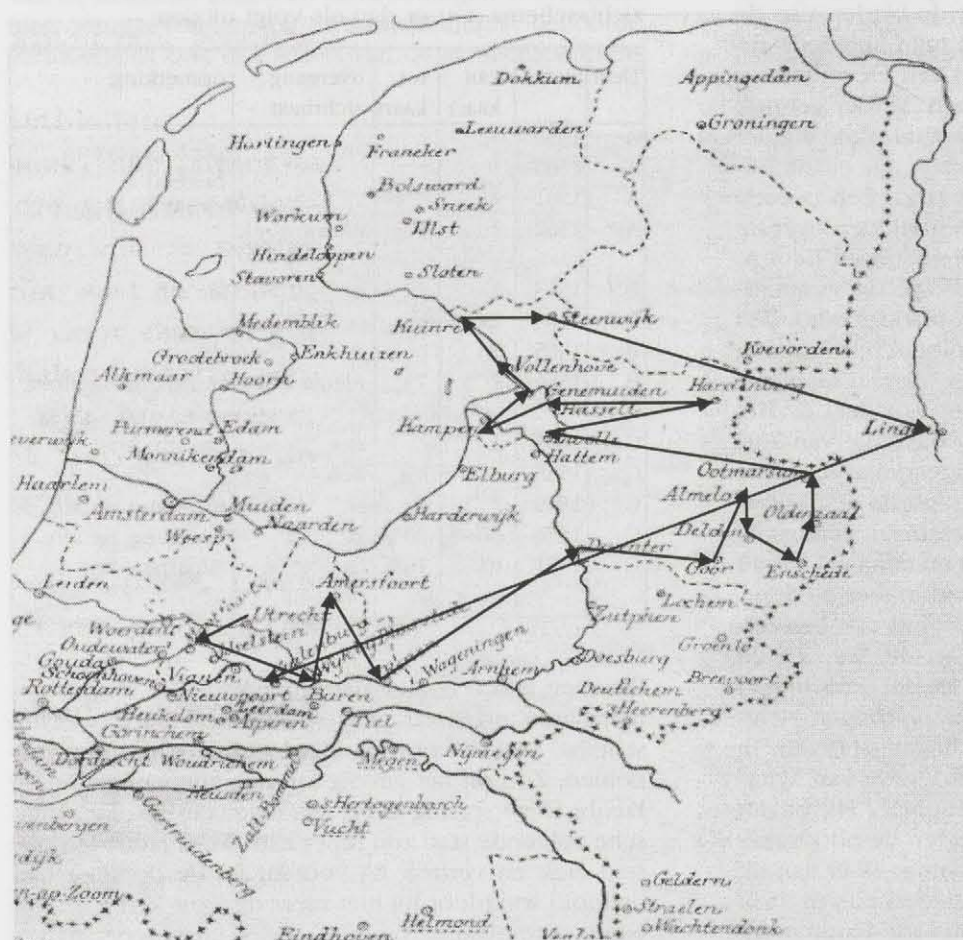
Van Deventer al 12 jaren bezig is. Verder ga ik er van uit dat er in totaal zo'n 250-260 stadsplattegronden gemaakt zijn. Op basis van gemiddelden zijn dat ongeveer 20 per jaar. Dit natuurlijk wel afhankelijk van de grootte van een stad. Deel A zou dan circa 80 plattegronden moeten omvatten met een opname tijd van 4 jaar. Deel B met 75 plattegronden eveneens 4 jaar. Deel C met 105 plattegronden zelfs 5 jaar. Een overzichtsschema zou er dan als volgt uitzien:

Deel	jaar	van kaart	tot kaart	overgang zichtbaar	opmerking
A	1559	1	?		geen gegevens bekend is verdwenen deel
A	1560	?	?		
A	1561	?	?		
A	1562	?	80?	nieuw boek	
B	1563	1	22	ja	zie afb. 1
B	1564	24	34	ja	
B	1565	35	?	nee	
B	1566	?	75	nieuw boek	
C	1567	1	?	nee	zie afb. 2
C	1568	?	?	nee	
C	1569	?	59	ja	overgang zie afb. 3
C	1570	60	80	ja	overgang zie afb. 4
C	1571	81	105	laatste opname	zie afbeelding 5

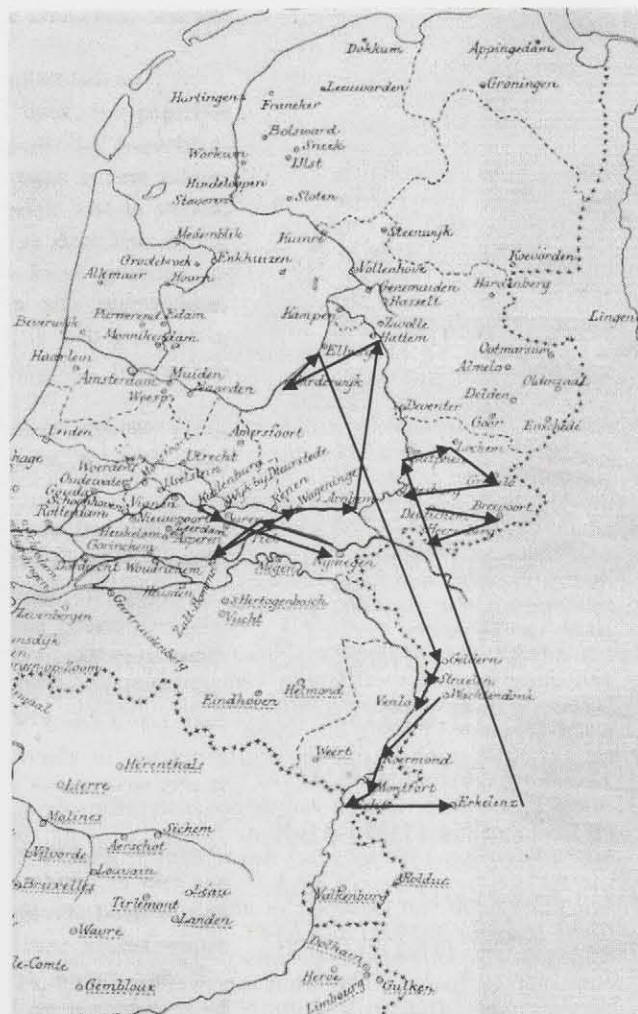
Hiermee zijn nog niet alle redelijk vast te stellen opnamejaren inpasbaar. Nog twee opmerkingen over het schema. In 1564 worden maar weinig plaatsen opgenomen. Zou dit het gevolg kunnen zijn van ziekte bij Jacob? Deze sprong heeft iets eigenaardigs. Een logische volgende stad zou Ieper zijn. Werd Jacob in deze stad ziek en vertrok hij voordat hij de opname had voltooid waardoor hij niet meer de kans kreeg de opname af te maken. Van alle steden komt Ieper name-

Afbeelding 3.
Deel van de route uit 1569.
Vanuit Coevorden zien we een
sprong naar de volgende plaats:
Utrecht. Coevorden is de laatste
opgenomen plaats in 1569,
Utrecht de eerste in 1570.

Afbeelding 4.
Deel van de route uit 1570.
Opnieuw een sprong, nu vanuit
Lingen (Dld)

Afbeelding 5.
Deel van de route uit 1571. Laatste jaar van de opnames.

lijk niet voor in zijn werk. In 1571 maakt hij meer opnames dan gemiddeld. De reden zou kunnen zijn dat hij het werk wilde afmaken, om niet een volgend jaar nog te moeten reizen voor de opname van slechts enkele steden. Wel ben ik mij ervan bewust dat van een redelijk aantal steden bepaald is in welk jaar of in welke periode van een aantal jaren de opname heeft moeten plaatsvinden. Ik denk dat Jacob van Deventer in de periode vóór 1559 voorbereidende werkzaamheden heeft verricht. Hij heeft tot in 1547 aan de gewestkaarten gewerkt; daarna tot ca. 1555 aan diverse opdrachten; daarna valt er een 'gat' tot 1559. Wel gaf hij in deze periode de tweede editie van de gewestkaarten uit. Hij zal in die jaren verder niet hebben stilgezeten. Ook in de jaren daarvoor kan hij al best bezig zijn geweest met het opnemen van steden. In deze theorie komt dus deel A, het verdwenen deel dus het eerst aan de beurt. Dat is dan ook de oorspronkelijke nummering van de delen I, II en III.

Aantal exemplaren

Naast de nettekeningen in Madrid zijn er 151 stadsplattegronden (werktekeningen) teruggevonden. Deze 151 kaarten komen willekeurig voor in de twee delen

in Madrid. Bij zijn overlijden in Keulen worden naast de drie banden ook werktekeningen⁵ teruggevonden. Maar er staat niet bij hoeveel! Waren in Keulen wel alle werktekeningen aanwezig? Ik wil graag de volgende redenering ter discussie stellen. Het werk (opnames) in de zomer was meer dan er in de winter kon worden verwerkt (het maken van een werk- en nettekening). Er bleven dus opnames onafgewerkt liggen. Elk jaar een aantal. In begin 1572 waren de opnames weliswaar klaar, maar de uitwerkingen nog niet. In 1572 gaat Jacob van Deventer vanuit Mechelen naar Keulen. Ruim drie jaar later zijn de kaarten nog niet af. In die periode wordt dus een deel van de kaarten vervaardigd. Daarvoor heeft hij de werktekeningen met prikgaatjes nodig voor het kopiëren. Bij zijn vertrek naar Keulen neemt hij alleen die werktekeningen mee, die hij nog nodig heeft. De andere blijven bij (zijn vrouw?) Barbara Smets in Mechelen achter. De werktekeningen die in Keulen gevonden zijn worden samen met de drie banden overgedragen aan Viglius in Brussel. Waar deze werktekeningen daarna zijn gebleven is nog niet bekend. Misschien zijn ze met de drie banden naar Madrid gezonden. De Nationale Bibliotheek van Madrid waar de twee resterende banden zich nu bevinden is van latere (bouw)datum. De banden en eventueel de werktekeningen moeten dus eerst ergens anders zijn geweest. Daar zouden de band I en de werktekeningen misschien nog terug te vinden zijn.

In deze theorie had Barbara Smets bij de dood van Jacob dus nog werktekeningen. Viglius schrijft hier ook over aan Hopper⁶. In het jaar 1578 verkoopt Barbara Smets kaarten aan de stad Mechelen⁷. Zij moet hiervoor een voorbeeld hebben gehad. Dat zou kunnen als ze de werktekening in haar bezit had. Nu zit Mechelen bij de 151 kaarten die bij Nijhoff werden geveild. Dat zou in deze theorie betekenen dat deze kaarten in 1571, toen Jacob naar Keulen vertrok, bij Barbara Smets zijn achtergebleven. Via Viglius en/of Cornelis van Aerssen⁸ zijn de kaarten via de familie van Aerssen bij Nijhoff geveild.

1572, de vlucht naar Keulen

In november 1573 schrijft Viglius aan Hopper⁹ dat Jacob gevlucht zou zijn uit Mechelen en naar Keulen zou zijn gegaan. Zijn vertrek zou samenhangen met de plundering van de stad door Don Frederik. Ik denk dat het iets anders is gegaan. Als je als man voor de Spanjaarden op de vlucht slaat, neem je toch als eerste je vrouw (en kinderen) mee. Maar dat doet Jacob niet, hij vertrekt alleen en Barbara blijft gewoon in Mechelen achter. Zijn vertrek heeft een meer zakelijk karakter. Betalingen vanwege de koning blijven achter. Het werk is echter zo goed als klaar. De opnames ter plaatse zijn gereedgekomen en de werktekeningen af. Liep Jacob nu het risico dat zijn opdrachtgevers hem zijn kaarten afhandig zou maken, met of zonder betaling. Misschien wel, met zijn vertrek naar Keulen werd dit risico vermeden. Keulen was misschien wel een logische keuze, immers hier werkten de beroemde kartografen Braun & Hogenberg, die bij gebrek aan betaling door de koning misschien wel belangstelling

hadden. Zij zouden later 47 steden van Van Deventer gebruiken voor het opzetten van een eigen uitgave. Van Deventer overlijdt op hoge leeftijd. Toch schrijft Hogenberg dat hij 'te vroeg' is overleden. Hierbij doet hij niet op de leeftijd maar de mogelijkheden tot verdere samenwerking¹⁰ met het overnemen van gegevens.

Hoewel we door het bovenstaande iets meer te weten gekomen zijn over de persoon en drijfveren van Jacob van Deventer, blijkt het toch niet eenvoudig aan de hand van het schaarse materiaal tot een sluitend geheel te komen. De nieuw verworven kennis roept eerder nog meer vragen op die hopelijk anderen aanzetten tot verder onderzoek.

NOTEN

- * In de maanden oktober 2004 t/m januari 2005 is er een tentoonstelling over Jacob van Deventer te zien in het Grafisch Museum in Groningen. Daarna mogelijk nog in Deventer, Kampen, Leeuwarden, Leuven en Rotterdam. De tentoonstelling is opgezet op basis van een tijds, die loopt van 1500 tot heden.
1. Zie Mekenkamp (1986) blz. 45-52, Pouls (1989) blz. 61-71, Deys (1989) blz. 81-95, Van Dijk (1990) blz. 42-45, Visser (1993) blz. 63-67, Harten (1995) blz. 59-61.
 2. Van 't Hoff (1953). Nederlandse vertaling van vrijgeleide voor Jacob van Deventer, 6 juni 1559, vernieuwd 4 april 1563 en 7 maart 1564 (nieuwe stijl = Gregoriaanse kalender). Brussel, algemeen rijksarchief. *Papiers d'Etat et de l'Audience*.
 3. Viglius van Aytta (1507 – 1577) was vanaf 1554 in Brussel voorzitter van de Raad van State. Hij was een groot kaartenverzamelaar en bezat bij zijn overlijden o.a. alle gewestkaarten. Uit zijn correspondentie met Hopper is veel over Jacob van Deventer bekend.
 4. Joachim Hopper (1523 – 1576) was vanaf 1566 raadsman en secretaris van Phillips II voor Nederlandse aangelegenheden in Madrid.
 5. De werktekeningen, deels geveild bij Nijhoff, werden gekocht door F. Muller voor f 51,00 en doorverkocht aan W. Eekhoff voor f 300,00. Eekhoff heeft er voor gezorgd dat de tekeningen in de desbetreffende provinciale archieven zijn terechtgekomen.
 6. Van 't Hoff (1953). Brief van Viglius aan Hopper, Brussel 23 november 1575. *Vigli Zuichemi ab Aytta Epistolae ad Virum Magnificu Joachimum Hopperum equitem etc. Simone Abbes Gabbema, Leeuwarden 1661*.
 7. Van 't Hoff (1953). Betaling door de stad Mechelen aan Barbara Smets voor twee kaarten van de stad Mechelen vervaardigd door Jacob van Deventer, 21 februari 1578. *Mechelen, stadsarchief, stadsrekening 1577-1578 folio 176 r. en vo.*
 8. Cornelis van Aerssen (1543 – 1627) was van 1574 tot 1585 griffier van de Staten-Generaal en kan de stadsplattegronden hebben ontvangen van Viglius, toen deze korte tijd gevangen was genomen.
 9. Van 't Hoff (1953). Brief Viglius aan Hopper, Brussel 16 november 1573. Correspondentie tussen Hopper en Viglius: *Vigli Zuichemi ab Aytta Epistolae ad Virum Magnificu Joachimum Hopperum equitem etc. Simone Abbes Gabbema, Leeuwarden 1661*.
 10. Op de achterzijde van de kaart van Deventer staat o.a. de tekst: 'Ook is de voortreffelijke aardrijksbescrijver Jacob van Deventer van hier afkomstig

LITERATUUR

- Deys, H.P., 'De stadsplattegronden van Jacob van Deventer. Resultaten van recent onderzoek te Madrid'. In: *Caert-Thresoor* 8 (4) 1989, blz. 81-95.
- Dijk, René van, 'Gorinchem gekarteerd door Jacob van Deventer en Pieter Sluyter'. In: *Caert-Thresoor* 3 (1990), blz. 42-45.
- Harten, Bart van der, 'De connectie tussen Jacob van Deventer en Viglius van Aytta in de jaren 1530-1540: een hypothese'. In: *Caert-Thresoor* 3 (1995), blz. 59-61.
- Hoff, B. van 't, *Jacob van Deventer, keizerlijk-koninklijk geograaf. 's Gravenhage*, 1953.
- Lemoine-Isabeau, C. e.a., *Belgische cartografie in Spaanse verzamelingen van de 16^e tot de 18^e eeuw*, Gemeente Krediet, Brussel, 1985, blz. 28.
- Koeman, C., *Gewestkaarten van de Nederlanden door Jacob van Deventer, 1536-1545 : met een picturale weergave van alle kerken en kloosters / facsimile-uitgave met tekst door C. Koeman, Alphen aan den Rijn : Canaletto*, 1994.
- Koeman, C., & J.C. Visser, *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer. - Landsmeer [since 1992 Weesp] : Robas bv ; Alphen aan den Rijn : Canaletto ; [s.l.] : Stichting tot Bevordering van de uitgave van de plattegronden van Jacob van Deventer, 1992-....*
- Mekenkamp, Peter en Olev Koop, 'Nauwkeurighedsanalyse van oude kaarten met behulp van de computer. Toegestapt op de gewestkaarten Friesland en Gelderland'. In: *Caert-Thresoor* 3 (1986), blz. 45-52.
- Pouls, H.C., 'De driehoeksmeting of triangulatie'. In: *Caert-Thresoor* 3 (1989), blz. 61-71.
- Baelde, M., 'De Nederlanden van de Spaanse erfopvolging tot beeldenstorm, 1506 – 1566', in: Schöffer, I. e.a., *De lage landen van 1500 tot 1780*, Amsterdam-Brussel 1983, blz. 98.
- Visser, J.C., 'Jacob van Deventer of alias Van Campen'. In: *Caert-Thresoor* 3 (1993), blz. 63-67.
- Wieder, F.C., 'Nederlandsche Historische Geografische Documenten in Spanje, uitkomsten van twee maanden onderzoek'. In: *Tijdschrift Koninklijke Aardrijkskundig Genootschap* 2^e serie 32, 1915, blz. 145-175.

SUMMARY

Jacob van Deventer, new ideas and new questions / Willy Ahlers

Though Jacob van Deventer has often been featured in *Caert-Thresoor*, many questions still remain. He was an intelligent but retiring man, who may have been the inventor of triangulation. If we follow the sequence of the numbers of his city plans in both of his surviving atlases in Madrid and draw a route - for instance on the map by Wieder - we notice a seamless continuation between part two and part three of his atlases. In part three we notice two gaps after Coevorden and Lingen. I think these are the final cities of one season's survey. He then returned home to rework his collected data. Although the gaps in Belgium are much smaller another that is unexplained appears after Ieper, and this after only a few sketches. Maybe he became ill and had to interrupt his surveys.

Many articles have suggested an escape to Cologne; but when one has to fly one usually takes along one's wife and children. Because this didn't happen, could it have been for commercial reasons? This idea is supported by the fact that, in Cologne, Jacob van Deventer knew the cartographers Braun and Hogenberg who were very interested in his maps; and, after all, he was very badly paid by Philip II. For the moment, we have no answers. Indeed, new ideas generate new questions.

Restauratie-Atelier Helmond bv

Restauratie en conservering van papier, leer en perkament

- Boeken, in leer en perkament
- Charters en zegels
- Prenten en tekeningen
- Kaarten en affiches
- Massaconservering
- Inbinden van rapporten en tijdschriften

Ondersteuning bij calamiteiten

- Brand- en waterschade
- Schimmelbestrijding

24 uur bereikbaar op: 06 - 57 58 96 31

Tijdens kantooruren: +31 (0)492 - 55 39 90

**Uw waardevolle documenten gaan
bij ons door vakkundige handen.**

Panovenweg 40, 5708 HR Helmond (NL)

Tel. : +31 (0)492 - 55 39 90

Fax : +31 (0)492 - 55 24 42

E-mail: info@restauratie-atelierhelmond.nl

internet: www.restauratie-atelierhelmond.nl

Peter van der Krogt en Gyuri Danku

De Andreas Nagy atlas: een atlas factice uit circa 1660

Dr. P.C.J. van der Krogt is onderzoeker-docent bij de Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.

György Danku is assistent-kaart-beheerder van de kaartenverzameling van de Széchényi Nationale Bibliotheek te Budapest, Hongarije.

Eind 2003 kwam een particulier naar de Nationale Bibliotheek in Budapest met een samengestelde atlas, die hij kort tevoren gekocht had. Gyuri Danku, kaart-beheerder van die bibliotheek, bestudeerde deze atlas en merkte het grote aantal bijzondere kaarten op. In maart 2004 volgde een tweede bestudering van de atlas, nu samen met Peter van der Krogt. Bij deze gelegenheid werden alle kaarten digitaal gefotografeerd. In dit artikel wordt een overzicht van de inhoud van deze atlas gegeven. Een tweede artikel in dit nummer beschrijft de kaarten van Cornelis I Danckerts die in deze atlas voorkomen.

Het verhaal achter de bestudering van deze atlas is nogal bijzonder. De huidige eigenaar, die niet met name genoemd wil worden, nam zelf contact op met de Nationale Bibliotheek in Budapest en liet de atlas bereidwillig door Gyuri Danku onderzoeken en door diens collega László Pászti fotograferen. De resultaten van het eerste, korte onderzoek waren zodanig dat een tweede, nauwkeuriger onderzoek nodig was. Het bleek echter niet mogelijk om een nieuwe afspraak met de eigenaar te maken. Gyuri Danku stuurde daarom een artikel naar *Caert-Thresoor* met daarin een beschrijving, die voor een deel op herinnering gebaseerd was, om deze vondst aan de historisch-kartografische wereld bekend te maken. Omdat Peter van der Krogt begin maart 2004 in Wenen moest zijn (zie het eerste nummer van deze jaargang, blz. 22-23), is een laatste poging ondernomen de atlas nogmaals te zien. De interesse van een buitenlands expert, die speciaal uit Wenen een dag naar Budapest wilde komen, was gelukkig voldoende om de eigenaar te bewegen nogmaals naar de bibliotheek te komen om de atlas te laten zien. Door een communicatiestoornis kwam hij echter uren te laat en hadden we maar ongeveer anderhalf uur voor de bestudering ervan. Daarom was het niet mogelijk om de kaarten direct in de relevante literatuur en kartobibliografieën te controleren. Alle kaarten zijn toen maar digitaal gefotografeerd in niet al te beste omstandigheden (dat verklaart de soms matige kwaliteit van de foto's bij dit artikel). Aan de hand van deze foto's kwamen nog veel meer bijzonderheden aan het licht dan bij de consultatie bleek. Helaas was het niet meer mogelijk om betere foto's van de bijzonderheden te maken. Het is daarom te hopen dat de atlas, die ongetwijfeld verkocht gaat worden, in zijn geheel verworven wordt door een openbare instelling.

Beschrijving

De band bevat 151 kaarten van verschillende Amsterdamse uitgevers uit het midden van de zeventiende eeuw. De meeste kaarten dragen het impressum van

Willem en Joan Blaeu, Henricus Hondius en Johannes Janssonius. De kaarten tonen een gedeelte van Europa met toegevoegde kaarten van de continenten. De afgebeelde gebieden zijn het Heilige Roomse Rijk, de Zeventien Provinciën, Zwitserland, Scandinavië, oostelijk en zuidoostelijk Europa en de Britse Eilanden. Het lijkt daarom of dat dit slechts één deel van een tweedelige atlas is, waarbij het andere deel Spanje en Italië bevatte, en mogelijk detailkaarten van de andere continenten. In dat geval behoren de kaarten 1, 2 en 150 van de lijst tot het andere deel.

De atlas bevat geen tekst, stadsgezichten, historische of andere prenten en ook geen titelpagina of gedrukte of handgeschreven index.

Op de achterzijde zijn de kaarten met een pen genummerd. Het hoogste nummer is 159. Wij hebben geen notitie gemaakt van de originele nummers, vandaar dat de bij dit artikel geplaatste lijst van kaarten de volgnummers van de aanwezige kaarten geeft.

Geen van de kaarten heeft een gedrukte tekst op de achterzijde, waaruit blijkt dat de samensteller geen kaarten uit atlassen gebruikte, maar losse exemplaren van de uitgevers kocht.

Op de meeste kaarten zijn enkele decoratieve elementen licht gekleurd, zoals cartouches, wapenschilden, schepen en kompasrozen. Het kaartbeeld zelf is niet gekleurd, op een enkele uitzondering na. Vaak zijn de steden rood gekleurd en op enkele kaarten zijn de grenzen met kleur aangeduid.

De perkamenten band lijkt origineel te zijn en is in tamelijk goede toestand, evenals de meeste kaartbladen. Sommige bladen, vooral de eerste, zijn een beetje gekreukt, gescheurd of vertonen gaten.

Datering

De kaarten met de jongste datering zijn de kaarten van Denemarken en Hongarije door Dancker Danckerts (97 en 111), beide zijn van 1657. Omdat onder de kaarten van Blaeu geen enkele kaart is opgenomen die Joan Blaeu speciaal gemaakt heeft voor de *Atlas maior* uit 1662, en er ook geen aanpassingen te zien

1. De naam op het schutblad.

zijn die hij op de oude koperplaten maakte voor de *Atlas maior*, is het aannemelijk dat de atlas vóór 1662 is samengesteld.

De relatief grote hoeveelheid kaarten van Cornelis en Dancker Danckerts (15) in de atlas, en de twee kaarten uit het door Cornelis Danckerts gepubliceerde *Historis oft waerachtich verbael van den gantschen toestand van oorlooge, soo die ghevoert is in Duytschlandt, door ... Gustavus Adolphus, conink der Sweeden, &c* (zie nummers 68 en 79) doen sterk vermoeden dat de atlas is samengesteld door een lid van de familie Danckerts. Omdat Cornelis zelf in 1656 overleden was, is de atlas op verzoek van een koper wellicht samengesteld door een van zijn zoons, Dancker Danckerts (1634-1666) of Justus Danckerts (1635-1701).

Herkomst

Aan de binnenzijde van de band is met pen een naam en datum geschreven: Andreae Nagy / 1763. Honderd jaar na de vermoedelijke samenstelling zal deze

2. Een van de stempels van de bibliotheek van Sámuel Magyar-Kossa, met een tekeningetje van een mannenfiguur.

Andreas Nagy niet de samensteller zijn, maar omdat hij wel de oudst bekende eigenaar van de atlas is zullen we naar deze atlas als de 'Andreae Nagy atlas' verwijzen. De drager van deze naam Nagy moet een Hongaar zijn, want deze naam is karakteristiek voor dit land en bovendien een van de meest algemene namen in Hongarije (*nagy* betekent 'groot'). Andere informatie wordt verstrekt door ovale stempels met de tekst: *Magyary-Kossa Sámuel Könyvtára* (Bibliotheek van Sámuel Magyary-Kossa). Sámuel Magyary-Kossa (1849-1921) was een beroemd verzamelaar van boeken, die woonde in Tápiószentmárton, een dorp in het graafschap Pest. Hij stelde een tamelijk grote bibliotheek samen, waarvan de kern gevormd werd door de boeken verzameld door zijn voorouders. Biobibliografieën vermelden zijn bibliotheek voorouders uit de achttiende eeuw. De huidige eigenaar verkreeg de atlas niet al te lang geleden, maar gaf slechts vage antwoorden op mijn vragen: waar en van wie.

Inhoudsoverzicht

De atlas bevat:

- 101 kaarten van Blaeu, een ervan is twee maal opgenomen (Wales, nummers 121 en 122).
- 26 kaarten uit de Mercator-Hondius-Janssonius atlas. Verschillende daarvan zijn in een staat die niet vermeld is in *Koeman's Atlantes Neerlandici*; één kaart is in het geheel niet vermeld: Franken, 79. Van de kaart van Wohlauf zijn twee versies opgenomen, die van Blaeu (nr. 74) en die van Henricus Hondius (nr. 75).
- 12 kaarten van Cornelis Danckerts I (zie het artikel van Danku).
- 3 kaarten van Dancker Danckerts (nrs. 97, 107 en 111).
- 3 kaarten van Frederick de Wit (twee gedateerd 1652 [nrs. 6 en 7] en één in een proefstaat [nr. 114]).
- 1 kaart van J. Sandart (uit 1672, het kleinere formaat en het feit dat de kaart op de achterzijde van een andere kaart is geplakt duiden erop dat de kaart later is toegevoegd; nr. 8).
- 1 kaart van Pieter van den Keere/Evert Cloppenburg (nr. 68).
- 1 anonieme Italiaanse kaart (nr. 150).
- 3 kaarten van de continenten door N. Picart (gedateerd 1644) (nrs. 148, 149 en 151).

In de bijlage bij dit artikel worden alle kaarten opgesomd en de meer bijzondere kaarten afgebeeld en uitgebreider beschreven.

SUMMARY

The Andreae Nagy atlas: an atlas factice of c. 1660 / Peter van der Krogt and Gyuri Danku

During late 2003 and early 2004 the authors of this article had the opportunity to study an atlas factice in the private possession of a Hungarian. On the fly-leaf it has the inscription 'Andreae Nagy 1763', hence the suggested name. The atlas includes 151 maps mostly by the Blaeu and the Hondius-Janssonius firms but also about 20 rather

special maps. Among the latter are 12 by Cornelis Danckerts I, three by Dancker Danckerts, and three very early maps by Frederick de Wit. As the oldest dated maps are from 1657, and those of Blaeu do not show the characteristics of the *Atlas Maior* (1662), the atlas can be dated between 1657 and 1662. The compiler was probably a member of the Danckerts family. As an appendix to the article a full list is given of the maps in the atlas: in normal (roman) font those of Blaeu, in *italics* those of Hondius-Janssonius (all with the number from *Koeman's Atlantes Neerlandici*), and in **bold** the special maps. The Cornelis Danckerts maps are more fully described in Danku's article in this issue of *Caert-Thresoor*.

Lijst van kaarten in de Andreas Nagy atlas

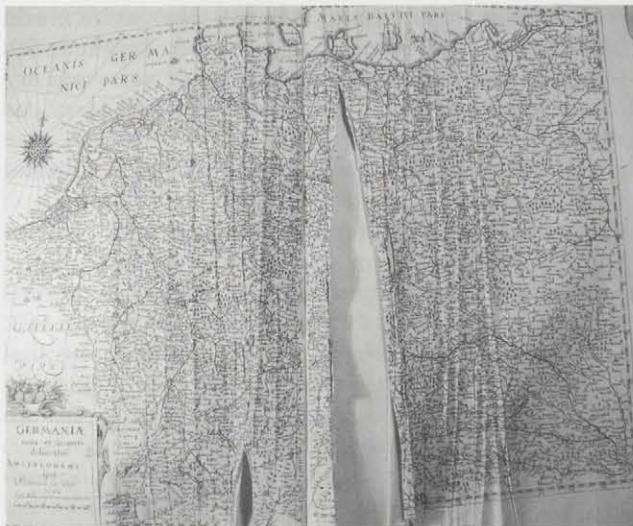
Normale letter: Blaeu.

Cursieve letter: Mercator-Hondius-Janssonius.

Vette letter: overigen.

Bij de kaarten van Blaeu en Hondius zijn alleen de bibliografische nummers van *Koeman's Atlantes Neerlandici* vermeld. De kaarten van Cornelis I Danckerts worden in een apart artikel van Gyuri Danku in dit nummer van *Caert-Thresoor* besproken. De overige kaarten worden hieronder zo volledig mogelijk beschreven.

1. *Imperium Caroli Magni* [1050H:1.1].
2. *Gallia Vetus* [4000H:1A.2].
3. *Rhenus Fluviorum Europæ celeberrimus* [1120:2B] (*zwaar beschadigd*).
4. **Danubius Fluvius Europæ Maximus a Fontibus ad Ostia** (Cornelis Danckerts, 1647).
5. **Albis Fluvius Germaniæ celebris... descriptus** (Cornelis Danckerts).

Nr. 6 *Germania*.

6. **Germaniæ nova et accurata delineatio** (Frederick de Wit, 1652) (*zwaar beschadigd*):

GERMANIÆ | nova et accurata | delineatio.

- AMSTELODAMI, | Apud | Fredericus de Wit | 1652.

- 34,5 x 45,5 cm.

- Onbekend, misschien een latere staat van een nog ongeïdentificeerde kaart uit de late zestiende of vroege zeventiende eeuw (vergelijk nr. 7).

7. **Nova XVII Provinciarvm Discriptio** (Frederick de Wit, 1652):

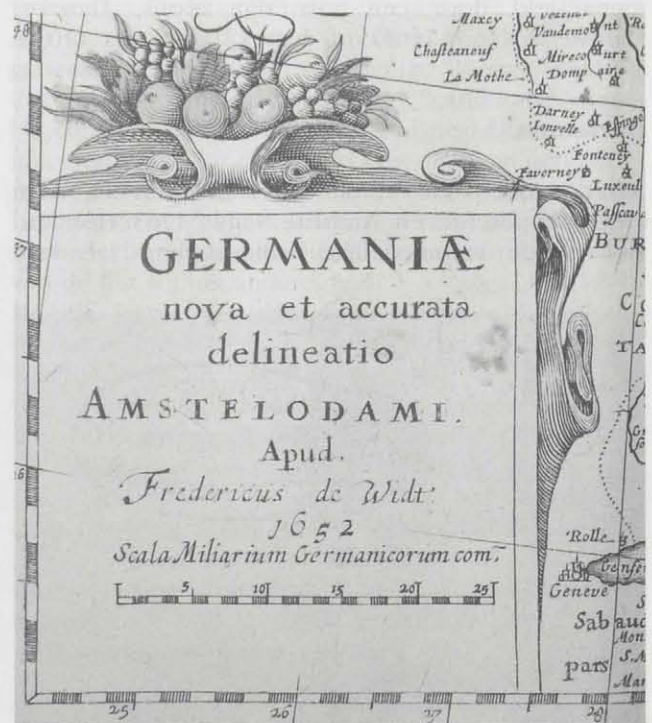
NOVA | XVII PROVINCIARVM | Discriptio.

- Apud | Frederico de Wit | 1652.

- 40,6 x 55,8 cm.

- H.A.M. van der Heijden, *Oude kaarten der Nederlanden, 1548-1794* (Alphen aan den Rijn, 1988), Kaart 33, 3de staat (één exemplaar bekend). De eerste staat van deze kaart dateert uit 1588 en is gegraveerd door Van Deutecum.

8. **Neue Und Richtige LandTafel der XVII. Niderländische Provincien** (J. Sandrart, [1672]) (*geplakt op de achterzijde van nummer 7*) (Van der Heijden, *Nederlanden*, Kaart 150).
9. *Flandria et Zeelandia Comitatus* [3200:2].
10. **Flandriæ Pars Occidentalis** (Cornelis Danckerts).
11. *Galloflandria...* [3220:2].
12. *Artesia, Comitatus Artois* [3300:2].
13. *Comitatus Hannoniæ Et Namvrci Descriptio* [3320:2A].
14. **Namvrcvm Comitatus** (Cornelis Danckerts).
15. *Lvtzenbvrge Dvcatus* [3380:2.2].
16. **Ducatus Limbvrge** (Cornelis Danckerts).
17. *Brabantia Dvcatus* [3100:2].
18. *Prima Pars Brabantia* [3110:2B].
19. *Secunda Pars Brabantia* [3111:2B].
20. *[Kaart van Keizerlijk Vlaanderen]* [3215:1A].
21. *Quarta Pars Brabantia*... [3113:2].
22. **Zeelandia Comitatus** (Cornelis Danckerts).
23. **Hollandia Comitatus** (Cornelis Danckerts, 1656) (Blonk, *Hollandia Comitatus*, Kaart 51, 2de staat).
24. *Zvydhollandia stricte sumta* [3401:2].
25. *Hollandiæ Pars Septentrionalis...* [3407:2].
26. *Rhenolandia et Amstellandia...* Tabula [3405:2].
27. *Delflandia, Schielandia, et Insulæ...* [3402:2].
28. *Vltraiectvm Dominium* [3660:2].

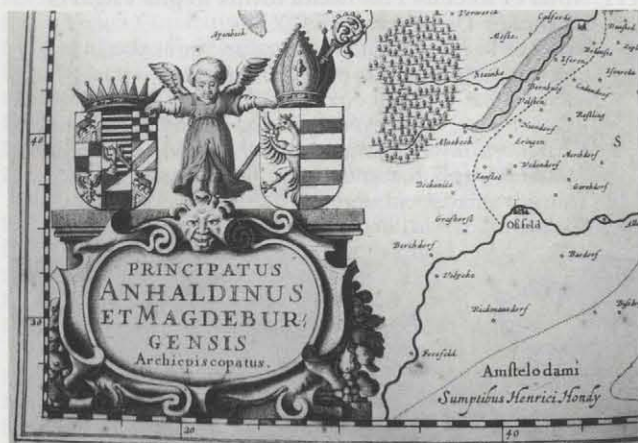

Nr. 6 *Germania*, titel.

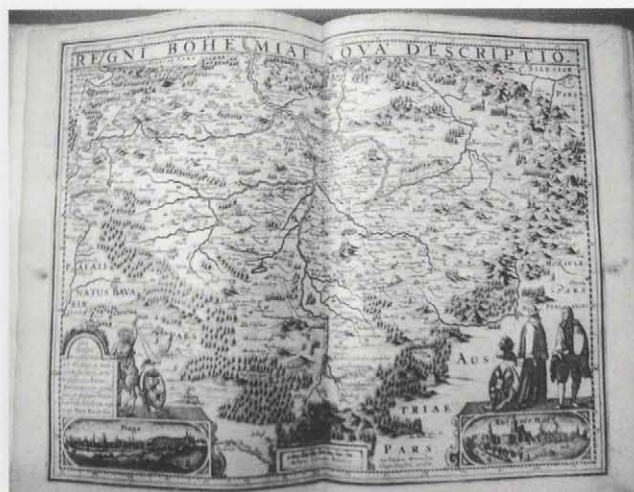
Nr. 7 *Zeventien Provincies*, titel.

29. **Dvcats Geldriae nouissima descriptio (Cornelis Danckerts, 1636).**
 30. Transiselandia Dominium vernaculè Over-Yssel [3800:2A].
 31. Drentia Comitatus Transiselandiae Tabula II [3850:2.1].
 32. Frisia Occidentalis [3910:2.2].
 33. Groninga Dominium [3950:2B.2].
 34. Typus Frisiae Orientalis [2310:2.2].
 35. Oldenbvrge Comitatus [2320:2.2].
 36. Leodiensis Dioecesis [3360:2].
 37. Archiepiscopatus Trevirensis [2430:2].
 38. Coloniensis Archiepiscopatus [2410:2.2].
 39. Ivlacensis Et Montensis Dvcatus [2381:2B].
 40. Clivia Dvcatus Et Ravenstein Dominium [2370:2].
 41. Circvlvs Westphalicvs [2300:2].
 42. Westphalia Ducatus [2420:2.2].
 43. Monasteriensis Episcopatus [2330:2.2].
 44. Osnabrugensis Episcopatus [2340:1.1].
 45. Episcopatus Paderbornensis descriptio nova [2350:1.1].
 46. Comitatus Marchia Et Ravensberg [2387:2].
 47. Comitatus Bentheim et Steinfvrt [2342:2].
 48. Inferioris Saxoniae Circvlvs [2200:2].
 49. Episcopatus Hildesiensis Descriptio Novissima [2270:2].
 50. Dvcatus Brvnsvicensis fereq Lvnæbvgensis [2261:2].
 51. Dvcatus Lvnæbvgensis... delineatio [2265:2.2].
 52. Dvcatus Holsatiae Nova Tabula [1660:2A.2].
 53. Meklenbvrge Dvcatus [2210:2.2].
 54. Pomeraniae Dvcatus Tabula [2190:2.2].
 55. **Nova Famigerabilis Insulae... Rugiae Descriptio [2192:1A].**
 56. Magdeburgensis Archiepiscopatus [2280:2].
 57. **Saxonia Superior.**
 SAXONIA | SUPERIOR.
 - Amstelodami | Sumptibus Henrici Hondy.
 - 38 x 49.5 cm.
 - Alleen staat van Janssonius bekend [2100:1B.1].

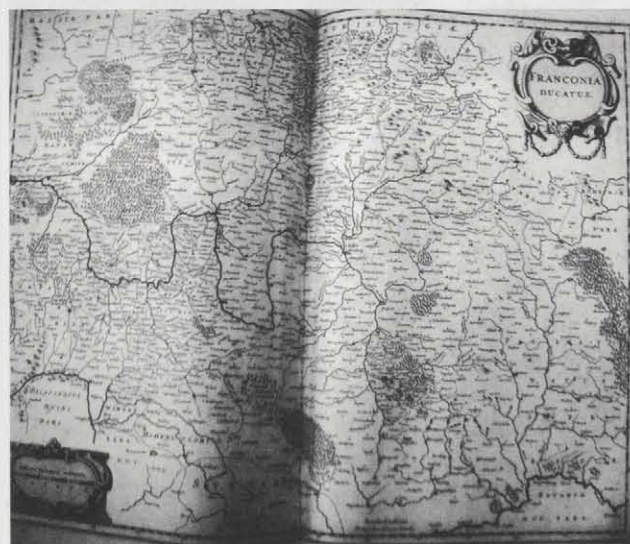
Nr. 58 Anhalt en Magdeburg, titel en impressum.

58. **Principatus Anhaltinus...**
 PRINCIPATUS | ANHALDINUS | ET MAGDEBUR-
 GENSIS | Archiepiscopatus.
 - Amstelodami | Sumptibus Henrici Hondy.
 - 38 x 48 cm.
 - Alleen staat van Janssonius bekend [2280:1.1].
 59. Mansfeldia Comitatus [2150:2].
 60. Terra Advocatorum Vulgo Voightland [2130:2].
 61. Thuringia Lantgraviatus [2120:1C.1].
 62. Principatus Hennenbergensis [2570:1.1].
 63. Hassia Landgraviatus [2450:1B.1].
 64. Nassovia Comitatus [2390:1.1].
 65. Waldeck Comitatus [2460:2].
 66. Abbatia Heresfeldensis... [2463:1A.1].
 67. Novam Hanc Territorii Francofurtensis Tabulam [2445:2].
 68. **Regni Bohemiae Nova Descriptio (Pieter van den Keere/Evert Cloppenburg).**
 REGNI BOHEMIAE NOVA DESCRIPTIO.
 - Amstelodami Everardus | Cloppenburgius excudit.
 - Opgedragen aan Eilhard Lubinus door 'Petrus Kærius Flan.'

Nr. 68 Bohemen.

- G. Schilder en J. Welu, *The World Map of 1611 by Pieter van den Keere* (Amsterdam, 1980), blz. 29, kaart 81. Tweede staat van de kaart uit 1618.
 - Deze kaart is door Cornelis Danckerts gebruikt voor zijn *Historis oft waerachtich verhael* (zie nummer 79).
 69. **Lusatia Superior [2882:1.1].**
 70. **Silesiae Dvcatus Accurata et vera delineatio (Cornelis Danckerts).**
 71. Silesia Inferior [2910:2.2].
 72. **Ducatus Silesiae Glogani vera delineatio [2920:1A].**
 73. Dvcatus Silesiae Ligniciensis [2930:2].
 74. Ducatus Silesiae Wolanvs [2925:2].
 75. **Ducatus Silesiae Wolanus.**
 DUCATUS | SILESIAE | WOLANUS | Authore Iona Sculteto | Sprotta Silesio.
 - Henricus Hondius excudit.
 - 39 x 48.5 cm.
 - Alleen staat van Janssonius bekend [2925:1].
 76. **Ducatus Breslanus... [2940:1.1].**
 77. **Comitatus Glatz [2960:1.1].**
 78. **Moravia Marchionatus [2870:2.2]**

Nr. 79 Franken.

79. **Franconia Ducatus (Henricus Hondius, uitgave Cornelis Danckerts).**
 FRANCONIA | DUCATUS.
 - Amstelodami | Sumptibus Henrici Hondy.
 - 48 x 37 cm.
 - Pas op de foto bleek dat dit niet een van de drie verschillende kaarten van Franken uit de Mercator-Hondius-Janssonius atlas was. Helaas is de foto van deze kaart niet erg goed gelukt. De kaart komt voor in: *Historis oft waerachtich verhael van den*

gantschen tostant van oorlooge, soo die ghevoert is in Duytschlandt, door den grootmachtichsten en onverwinnelicksten koningh Gustavus Adolphus, conink der Sweeden, &c (Amsterdam: Cornelis Danckerts, 1642) (Met dank aan Theo Bauer, die de kaart onbewust voor mij identificeerde).

80. Territorivm Norimbergense [2580:2].
81. Palatinatvs Bavarix [2670:2].
82. **Nova Descriptio Palatinatus Rheni (Cornelis Danckerts).**
83. Erpach Comitatus [2560:2.2].
84. Alsatia Landgraviatus... [2520:2].
85. Alemannia Sive Svevia Ssuperior [2605:2].
86. Svevia Nova Tabvla [2600:2.2].
87. **Bavaria Ducatus (Cornelis Danckerts).**
88. *Saltzburg archiepiscopatus...* (1627) [2720:1A.2].
89. **Avstria Archiducatus (Cornelis Danckerts).**
90. Stiria Steyrmarch [2730:2].
91. Karstia, Carniola, Histria et Windorum Marchia [2740:2.1].
92. Alpinæ seu Foederatæ Rhaetiae... nova descriptio [4940:2.2].
93. *Zurichgow et Basiliensis Provincia* [4910:1A.2].
94. *Das Wiflisprgergov* [4920:1A.2].
95. *Argow* [4930:1A.2].
96. *Lacvs Lemanni...* Descriptio [4985:2b].

Nr. 97 Denemarken.

Nr. 97 Denemarken, impressum en schaal.

97. **Daniae Regni Typus (Dancker Danckerts, 1657).**
DANIAE | REGNI | TYPUS.
- AMSTELODAMI, | Apud | Danckerum Danckerts | Anno 1657.
- 38 x 49, 3 cm.
98. Fionia vulgo Fvnen [1530:2].
99. Dioecesis Stavangriensis... [1310:2].
100. Tabula Islandiæ [1250:2.2].
101. *Gothia* [1420:1.1].

102. *Vplandia* [1435:1.1].

103. *Rvssiæ...* Partes Septentrionalis et Orientalis [1801:2].
104. *Rvssiæ, vulgo Moscovia, Pars Australis* [1802:2].
105. *Tavrica Chersonesus* [1890:2].
106. *Tractvs Borysthenis...* a civitate Czŷrkassi ad ostia... [1760:2A].

Nr. 107 Polen, titel.

107. **Nova totius Regni Poloniæ... (Dancker Danckerts).**
Nova totius | REGNI POLONIE, | Magniq. Ducatus | PRUSSIE et LITHUANIE | cum suis | PALATINATIBUS | ac Confiniis.
- AMSTELODAMI, | Apud Danckerum Danckerts.
- 38,7 x 50,3 cm.
- Tomasz Niewodniczanski (ed.), *Imago Poloniae: Das Polnisch-Litauische Reich in Karten, Documenten und alten Drucken in der Sammlung von Tomasz Niewodniczanski* (Warschau, 2002), nr. K8/9, blz. 33.
108. *Prussia Nova Tabvla* [1720:2A.2] (zwaar beschadigd).
109. *Tractvum Borvssiæ...* nova et elaboratissima delineatio [1725:2].
110. *Livonia, Vulgo Lyeffland* [1710:2].
111. **Nova et Recens Emendata totius Regni Vngariæ (Dancker Danckerts, 1657).**
Nova et Recens | Emendata totius Regni VNGARIE | una cum adjacentibus et | Finitimis Regionibus.
- Excudebat D. Dankertz. | 1657.
- G. Schilder, *Monumenta Cartographica Neerlandica VI: Nederlandse foliokaarten met decoratieve randen, 1604-60* (Alphen aan den Rijn, 2000), Map 44.2.
112. *Transylvania Sibenburgen* [7700:2].
113. *Walachia, Servia, Bulgaria, Romania* [7602:1.2].

Nr. 114 Britse eilanden.

114. **Magnæ Britannix et Hibernix Nova Descriptio .**
MAGNÆ | BRITANNIÆ | et | HIBERNIÆ | Nova | DESCRIPTIO.
- 42,6 x 54,3 cm.
- Proefstaat van de kaart van De Wit. In de lege cartouche boven links is in 1659 een Nederlandse titel toegevoegd.
- R. Shirley, *Printed Maps of the British Isles, 1650-1750* (Tring etc., 1988), De Wit 2, 1st state).

Nr. 150 Mantua, titel.

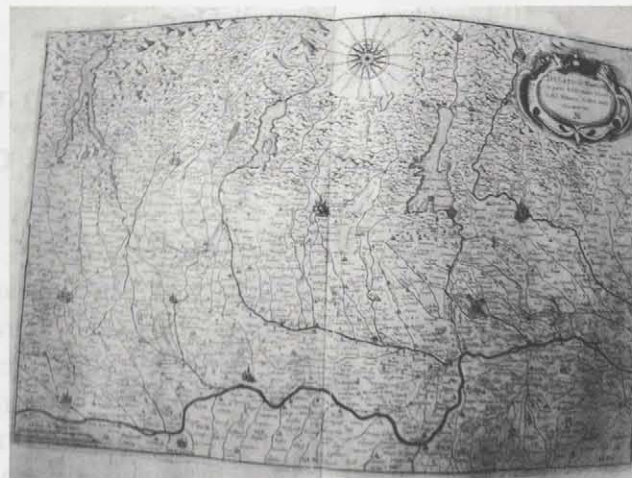
115. Anglia Regnum [5100:2].
116. Scotia Regnum [5800:2A].
117. Hibernia Regnum vulgo Ireland [5900:2].
118. Regiones Inundatae in finibus Comitatus Norfolciae... [5310:2].
119. Glocestria Dvcatus, Vulgo Glocestershire [5260:2].
120. Dvcatus Eboracensis Pars Borealis [5368:2].
121. Wallia Principatus [5500:2].
122. Wallia Principatus [5500:2], *tweede exemplaar van dezelfde kaart.*
123. Lincolnia Comitatus [5330:2].
124. Hvntingdoniensis Comitatus [5305:2].
125. Herefordia Comitatus [5510:2].
126. Hertfordia Comitatus [5282:2].
127. Wiltonia sive Comitatus Wiltoniensis [5230:2].
128. Wigorniensis Comitatus et Comitatus Warwicensis [5345:2].
129. Hantoniae sive Sovthantonensis Comitatus [5220:2].
130. Essexia Comitatus [5285:2].
131. Svthsexia, Vernacule Svssex [5210:2].
132. Svffolia Vernacule Svffolke [5290:2].
133. Nortfolcia Norfolke [5295:2].
134. Comitatus Northantoniensis [5315:2].
135. Comitatus Nottinghamsensis [5335:2].
136. Penbrochia Comitatus et Comitatus Caermaridvnum [5530:2].
137. Somerssettensis Comitatus [5235:2].
138. Comitatus Dorcestria, sive Dorsettia [5240:2].
139. Episcopatus Dvnelmensis [5370:2].
140. Devonia vulgo Devon-Shire [5250:2].
141. Denbigiensis Comitatus et Comitatus Flintensis [5555:2].
142. Darbiensis Comitatus [5340:2].
143. Cantivm Vernacule Kent [5200:2].
144. Middle-sexia [5281:2].
145. Cantabrigiensis Comitatus [5300:2].
146. Vectis Insula [5740:2].
147. Insula Sacra... [5770:2].

Nog leverbaar:

Enkele
complete
jaargangen
en
losse
nummers
van

Postbus 68
2400 AB Alphen aan den Rijn
Telefoon 0172 44 46 67
Telefax 0172 44 02 09

CAERT-THRESOOR

Nr. 150 Mantua.

148. Africa Nova Tabula Auct. Jud. Hondio (N. Picart, 1644).

- G. Schilder, *Monumenta Cartographica Neerlandica VI: Nederlandse foliokaarten met decoratieve randen, 1604-60* (Alphen aan den Rijn, 2000), Add. Map 6.1.

149. Asia recens summa cura delineata Auct. Jud. Hondio (N. Picart, 1644).

- Schilder, *Mon. Cart. VI*, Add. Map 14.1; dit exemplaar echter zonder decoratieve randen.

150. Dvcato di Mantoua.

DVCATO di Mantoua | con parte del Dominio Veneto, | e del Milanese, et altri Stati | circonvicini | [monogram SM or MS].

- 33,6 x 50,4 cm.

151. America noviter delineata Auct. Judoco Hondio (N. Picart, 1644).

- Schilder, *Mon. Cart. VI*, Add. Map 9.1.

ASHER RARE BOOKS

OUDE EN ZELDZAME BOEKEN
op diverse gebieden:

Atlassen en Kaarten
Oude Drukken (15de en 16de Eeuw)
Handschriften en Tekeningen
Bijbels en Theologie
Botanie, Zoölogie en Geologie
Natuurwetenschappen
Topografie en Reisverslagen
Amerika, Afrika, Azië en Australië

Bezoek onze website:

HTTP://WWW.ASHERBOOKS.COM
voor een actueel overzicht van ons aanbod.

Bezoek op afspraak.

Wij zijn geïnteresseerd in de aankoop van collecties of afzonderlijke stukken.

Postbus 258, 1970 AG IJmuiden

Telefoon: 0255 52 38 39, fax: 0255 51 03 52

E-mail: info@asherbooks.com

Internet: www.asherbooks.com

www.asherbooks.com

Gyuri Danku

Twaalf kaarten van Cornelis I Danckerts (1603-1656) in de Andreas Nagy atlas

György Danku is assistent-kaart-beheerder van de kaartenverzameling van de Széchényi Nationale Bibliotheek te Budapest, Hongarije.

Gyuri Danku en de Andreas Nagy atlas.

Deze unieke set kaarten van Cornelis I Danckerts vormt ongetwijfeld het meest interessante deel van de Andreas Nagy atlas. Het is daarom zeker van belang om deze kaarten in een afzonderlijk artikel, geïllustreerd met de beschikbare foto's,² aan de historisch-kartografische wereld bekend te maken. De beschrijving van de gehele atlas is te vinden in het eerste artikel in dit nummer van *Caert-Thresoor*, geschreven door Peter van der Krogt en auteur dezes.

Van de meeste kaarten van Cornelis I Danckerts, de bekende graveur en handelaar van kaarten en prenten in het zeventiende-eeuwse Amsterdam, zijn slechts enkele exemplaren bekend. Door de kaarten in deze atlas krijgen we een buitengewoon beeld van een kleine, maar interessante serie van zijn kaarten.

Na een geïllustreerd overzicht van de twaalf kaarten in de Nagy atlas volgt een voorlopige, informatieve lijst van de kaarten van Cornelis I Danckerts, gebaseerd op een onderzoek in de literatuur, gedrukte catalogi en in de on-line catalogi van nationale en openbare bibliotheken. Vanzelfsprekend kan zo'n internetonderzoek niet volledig zijn. Uiteraard is niet al het bezit van de kaartenverzamelingen on-line ontsloten. Het aantal kaarten van Cornelis I Danckerts en de bewaarde exemplaren daarvan zullen daarom groter zijn dan in de lijst te vinden is. Deze lijst is dan ook geen compleet overzicht van het werk van Cornelis I Danckerts, maar een eerste opzet daartoe. Nadat Johannes Keuning zijn uitstekende artikel over de twee Cornelis Danckerts'en in 1955 gepubliceerd heeft, is geen uitgebreid overzicht van het werk van de eerste Cornelis gemaakt. Ik hoop dat dit artikel het verdere onderzoek naar kaarten van Cornelis I zal stimuleren. De lijst toont duidelijk aan hoeveel de kennis van de kaarten van Cornelis I Danckerts is toegenomen door deze pas bekend geworden Nagy atlas.³

Als beheerder van de kaartenverzameling van de nationale bibliotheek in Budapest, Hongarije, werd ik enkele maanden geleden uitgenodigd om een oude atlas te komen bekijken en een oordeel te geven over de Danckerts-kaarten erin. Ik had erop gerekend een atlas te zien die voornamelijk bestond uit kaarten van Justus, Theodorus en Cornelis II Danckerts. Hun kaarten ziet men vrij regelmatig in samengestelde atlassen van de late zeventiende en vroege achttiende eeuw. Bladerend door de atlas wachtte mij echter een onverwachte grote verrassing: twaalf kaarten waren van Cornelis I Danckerts,¹ waaronder enkele die voor mij onbekend waren of die ik nooit gezien had tijdens mijn onderzoek in handboeken over de geschiedenis van de kartografie, of in catalogi en bibliografieën.

Lijst van kaarten van Cornelis I Danckerts

Dit is een informatieve lijst van kaarten van Cornelis I Danckerts. Ze bevat de kaarten die ik kon vinden in verschillende bronnen waarop de naam van Cornelis I verschijnt als auteur, graveur-etsen of uitgever. Het probleem is om de kaarten van de gelijknamige grootvader Cornelis I Danckerts (1603-1656) en kleinzoon Cornelis II Danckerts (1664-1717) te onderscheiden. Er zijn een aantal eenvoudige en snel te bepalen karakteristieken om dit onderscheid te kunnen maken. Op de eerste plaats is er een duidelijk verschil in het formaat van de kaarten van Cornelis I en van Cornelis II. Kaarten van Cornelis I hebben een formaat van ongeveer 36/40 x 46/50 cm - uitgezonderd de wandkaarten en enkele bijzondere kaarten, zoals rivierkaarten. De kaarten van Cornelis II zijn duidelijk groter en hebben een formaat van ongeveer 45/49 x 56/58 cm. Een ander hulpmiddel is natuurlijk de datering. Vele kaarten van Cornelis I hebben een jaartal in hun titel of impressum, zoals vaker voorkomt in de eerste helft van de zeventiende eeuw bij Amsterdamse kaartuitgevers. Kaarten van vóór 1656 zijn vanzelfsprekend van Cornelis I Danckerts (die overleed in 1656). Echter, later in de eeuw was het uitzonderlijk om kaarten te dateren. Ook de kaarten van Cornelis II zijn meestal ongedateerd. De vermelding van het privilege op de kaarten is een indicatie dat de kaart door Cornelis II is uitgegeven, aangezien het privilege in 1684 aan Justus Danckerts (1635-1701) en zijn zoons Theodorus en Cornelis II verleend werd. Ik gebruikte al deze karakteristieken in de samenstelling van de lijst. De waarnemingen en resultaten van een onderzoek van zo'n vijf à zes jaar naar de ataskaarten van Justus Danckerts en zijn zoons ondersteunen deze methode.⁴ De kaarten in de lijst zijn thematisch geordend, binnen gelijke thema's zijn ze alfabetisch geordend op de eerste geografische naam. De vorm en inhoud van de beschrijvingen is niet geheel uniform, aangezien ze uit diverse catalogi, handboeken en dergelijke zijn ontleend. Het symbool • bij de kaarten geeft aan dat

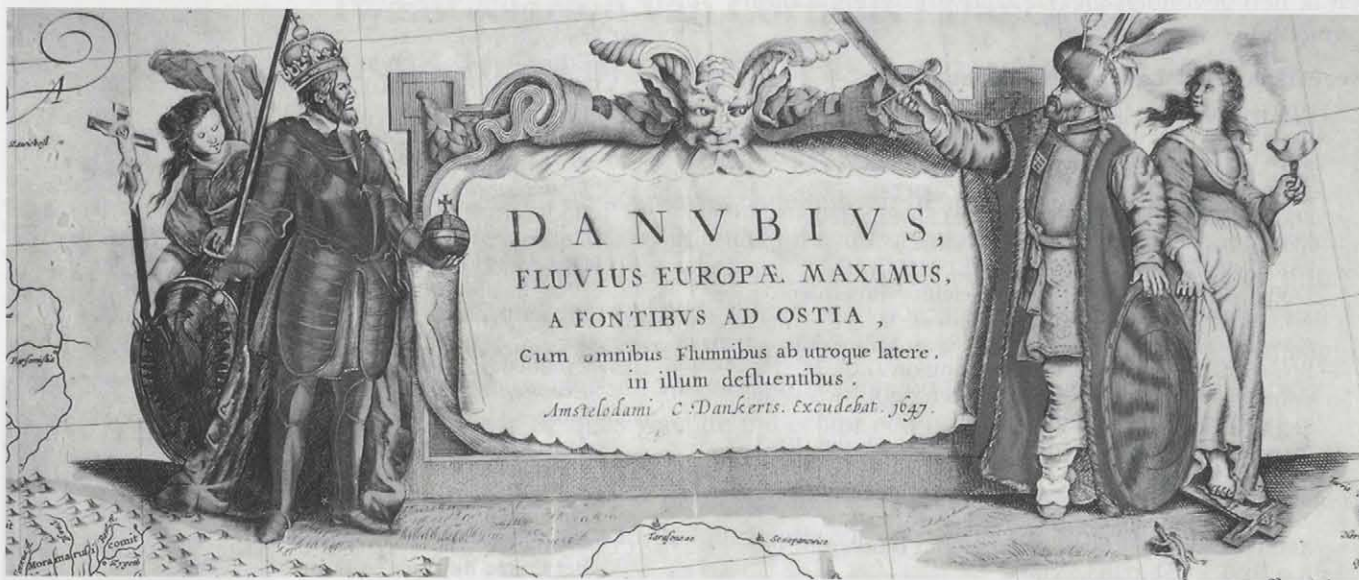
een exemplaar ervan in de Andreas Nagy Atlas is opgenomen. Bij elke kaart geef ik aan welke exemplaren ik heb gevonden met de daarvan bekende bronvermelding.

Wereldkaarten, kaarten van de continenten

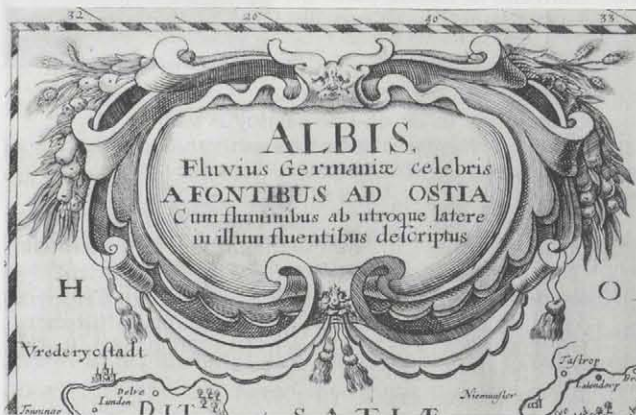
1. CHARTE VNIVERSELLE DE TOVT DE MONDE. | EN LAQVELLE PLVSIEVRS REGIONS SONT REPRESENTES PLVS EXACTEMENT QVAVX PRECEDENTES & LES TERRES NOVVELLEMENT DESCOUVERTES FIEDELLEMENT CORRIGES SVR LES DERNIERES RELATIONS DES ANGLAIS HOLLANDOIS ET AVTRES PAR CORNEILLE DANCKERTZ | ET MELCHIOR TAVERNIER. / A PARIS | Chez Melchior Tavernier... | Ao. 1628. - 2 bladen: 51,5 x 91 cm.
Exemplaren: Londen, BL: Maps 184. i. 1(2); Parijs, BN: Ge C 8462, Ge C 8463; Washington D.C., LC (Vault) exemplaar werd aangeboden door Nico Israel in zijn Catalogue 25 (1989) nr. 122.
Ref.: Schilder MCN III, blz. 313 (nr. 57); Shirley 1983, blz. 323.
 2. UNIVERSI ORBIS TABULA DE-INTEGRO DELINEATA Ao M.D.C.VII; Auctore | Petro Plancio. / AMSTELODAMI. | apud | Cornelium Dankerum | A.o 1651. - 151 x 183,5 cm.
Exemplaren: Det Kongelige Bibliotek, København.
Ref.: Schilder MCN III, blz. 69-70; Shirley 1983, blz. 412-413; 389.
 3. Totius Africae nova et exacta tabula... ad hodiernam regnorum.. distinctionem accommodata | par C. Danckerts. - Parijs : P. Mariette, 16.. - 92 x 61 cm.
Revue par P. Duval.
Exemplaren: Parijs, BN: Ge C 7682; Ge D 11393 (1-2).
Opmerking: De on-line catalogus van de BN Parijs vermeldt een versie van deze kaart uitgegeven door G.G. Rossi in Rome in 1670 (Ge D 11394 (1-2)).
 4. Carte de l'Asie corrigée, et augmentée, dessus toutes les aultres cy deuant faictes par P. Bertius; Cornelis Danckertz schulpsit. - [Parijs] : [M. Tavernier], [1634 of 1640]. - 37 x 49 cm.
Exemplaren: Bern, StUB: Ryh 6601: 10; Parijs, BN: Ge D 11851, Ge D 11852, Ge D 11853, Ge DD 2635 (2), Ge DD 2635 (2a).
 5. Nova Europae Descriptio, auctore Cornelio Dankertz. 1643. - 44 x 54 cm.
Exemplaren: Bern, StUB: Ryh 1401: 25; Londen, BL: 210. i. 10. (in Cosmographie door P. Heylyn, 1657).
Ref.: BLC: 789-790.
Opmerking: De kaart is gebruikt voor *Historis oft waerachtich verhael*, uitgegeven door Cornelis Danckerts in 1642 (zie nr. 79 in de lijst kaarten van de Andreas Nagy atlas).
- #### Kaarten van landen, provincies, rivieren enz.
- 6. ALBIS, | Fluvius Germaniae celebris | A FONTIBUS AD OSTIA | Cum fluminibus ab utroque latere | in illum fluentibus descriptus / Amstelodami, Apud Cornelium Dankerum - 38,8 x 47,5 cm.
Exemplaren: Nagy Atlas: 5; Berlijn, StB: Kart. L 15800; Bern, StUB: Ryh 5212: 33.
 7. Novissima et accuratissima orbis Arctoi..Regni Angliae Tabula.. Cornelius Dankerts at Amsterdam 1644.. Afzonderlijke uitgave, 136,5 x 169,5 cm.
Exemplaren: Londen, BL: K.A.R.; Parijs, BN: Ge A 563, Ge DD 5901.
Ref.: BLC, 4: 789-790; Shirley, 1980, blz. 149: 536.
Opmerking: De on-line catalogus van de BN, Parijs lijkt de kaart met enkele veranderingen in de titel te geven. Zijn deze exemplaren andere staten van deze kaart? (Nobilissimo.. Michaeli Blondo.. hanc novissimam.. regni Angliae tabulam.- a. T. / Sanson Delineatam.. multis in locis auctam et emendatam; per C. Dankerum dedicat. Cornelius Dankerus. - Amsterdam : C. Dankertz, 1644 collation 8 fles, 43 x 54 cm et 4 demi-fles 27 x 43 cm; het andere exemplaar: 12 fles assemblées, 1680 x 1310 mm).
 - 8. AVSTRIA | ARCHIDVCATVS | Auctore Wolfango Lazio. / AMSTELODAMI | Cornelio Dankero | Excudit. - 36 x 52,7 cm.
Exemplaren: Nagy Atlas: 89; Londen, BL: 28255.(10).
Ref.: BLC, 4:789-790.
 - 9. BAVARIA | DVCATVS, | Per Ger Mercatorem. / Apud Cornelium Dankerum - 38 x 49,3 cm.
Exemplaren: NagyAtlas: 87; Zürich, ZB: 4 EM 03: 4.
 10. BAVARIAE | OLIM | VINDELI | CIAE | Auctore | Philippi Apiani | Mathemat. | Amstelodami | Cornelius Dankert | excudit. | 1632. - 47 x 37 cm.
Exemplaren: München, BStB: Mapp. XI, 28za; Oxford, BodL: (E) C22: 11(41); Parijs, BN: Ge AF Pf 17 (56), Ge Arch 317; Berlijn, StB: Kart. 25641 R (staat van Dancker Danckerts, 1661).
 11. BELGII | Sive | GERMANIAE | INFERIORIS | accuratissima tabula | Auctore Cornelio Danckertz | 1634. / AMSTELODAMI | Cornelio Danckertz | excudebat. - 38,5 x 48 cm.
Exemplaren: Koblenz, StB., F 1543; Milaan, Castello Sforzesco, Raccolta Bertelli, cat. 20.7; Parijs, BN, Ge Arch 343; Roma, Bibl. Ang., BB 20.9 (composite atlas); Utrecht, Antiquarian Bookseller Mercator.
Ref.: Van der Heijden 1998, 396-397: Map 96.
Opmerking: De on-line catalogus van de BN, Parijs noemt twee exemplaren van de kaart met een titel in het Frans, uitgegeven door N. Langlois (Carte générale des dix-sept provinces des Pais-Bas Par le Sr. C.D.; Ge AF Pf 20 (12), Ge AF Pf 88 (6)).
 12. Nouvelle Et Exacte Carte Du Duché De Brabant. - A Amsterdam : Chez Corneille Dankert, 1635 [1653]. - 47 x 37 cm.
Exemplaren: Erlangen-Nürnberg, UB: H61/2 GGR.C 8 a; Parijs, BN: Ge AF Pf 87 (52).
Opmerking: In de on-line catalogus van de UB Erlangen-Nürnberg heeft de kaart van Brabant en Vlaanderen (nr. 16) hetzelfde nummer.
 - 13. DANVBIVS, | FLUVIUS EUROPÆ MAXIMUS, | A FONTIBVS AD OSTIA, | cum omnibus Fluminibus ab utroque latere, | in illum defluentibus. | Amstelodami C. Dankerts. Excudebat. 1647. - 2 x (41 x 47) cm.
Exemplaren: Nagy Atlas: 4; Bern, StUB: Ryh 6303 : 43 44; Budapest, OSZK: TR 1 577; Erlangen-Nürnberg, UB: HA61/KAT.C 126; Londen, BL: 27000.(15.); Parijs, BN: Ge AF Pf 223 (2230-2231).
Ref.: Budapest, OSZK: TR 1 577.
 - 14. The Invasions of England and Ireland, with all their Civil Wars since the conquest. Performed by John Speed.. Corn. Danckerts sculpsit. *Exemplaren:* Berlijn, StB: Kart. Fot. 193-1,22; Londen, BL: Maps c.7.c.6. (1631); K.118.e.8. (1650); Maps c.7.e.5. (1676); München, BStB: 2Mapp. 279v-22; Parijs, BN: Ge CC 1243 (25), Ge D 22044 (ca 1626); Weimar, HAAB: Kt 604-10 E.
Ref.: Shirley, 1980, blz. 84: 239; BLC, 4: 789-790.
 - 15. Comitatus Flandriae Nova Tabula | Excudit Cornelio Dankertz Sculptore. - Amstelodami, [1653]. - 50 x 38 cm.
Exemplaren: Erlangen-Nürnberg, UB: H61/2 GGR.C 81 a; Londen, BL: 31202.(17.); Parijs, BN: Ge CC 1274 (117 bis), Ge D 15508.
Ref.: BLC, 4:789-790.
 - 16. FLANDRIÆ | Pars Occidentalis | Continens | Ambactes | siue | Officia | Burburgi. | Bergæ. | Furnæ. | Caßeti. | Bellæ. | Ypræ. / a Amsterdam | Chez Corneille Dankerts. - 37,5 x 46,7 cm.
Exemplar: Nagy Atlas: 10.
 17. Carte Générale du Haut et Puissant Royaume de France, Avec ses Frontieres & Pais Circonvoisins le tout Nouvellem ent Dressé sur les Cartes Nouvelles et Particulieres des Provinces de chaque Pad's par C.D. & corrigée par M.T ... A Hault & puissant Seigneur Me. Claude Bouthillier...; par ses tres humble & tres Obeissant serviteurs M. Tavernier et C. Dankerts. - Parijs : Melchior Tavernier.
Amsterdam : Corneille Danckert, 1642. - 12 fles assemblées, 188,5 x 122,5 cm.
Exemplar: Parijs, BN: Ge C 9458.
Opmerking: In de Amsterdamse Courant werd deze kaart op 11 juli 1643 aangekondigd: „...een groote perfecte

Kaarten van Cornelis I Danckerts in de Andreas Nagy Atlas

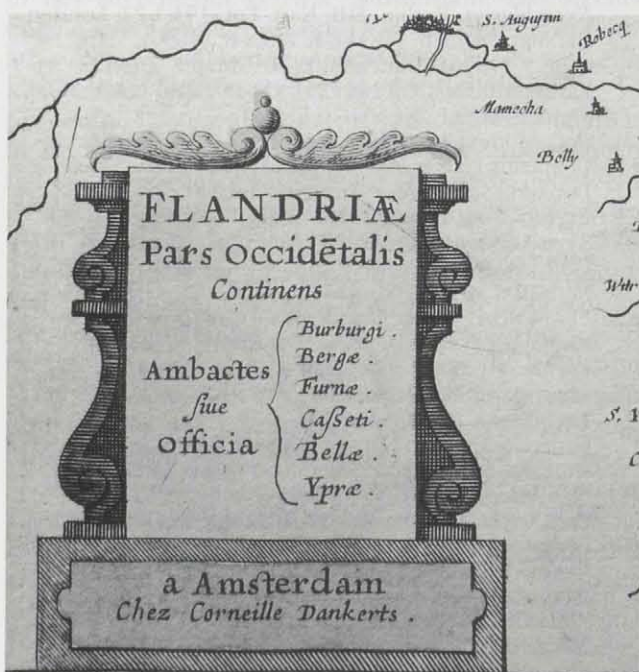
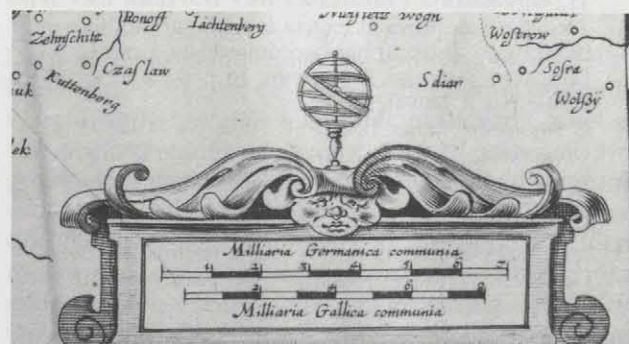
Een gedetailleerde beschrijving van de kaarttitels en impressa is in de lijst te vinden.

Nagy 4 (lijst nr. 13). Danubius Fluvius, 1647, titel (exemplaar van de nationale bibliotheek in Budapest).

Nagy 5 (lijst nr. 6). Albis Fluvius, titel en schaal/impressum.

Nagy 10 (lijst nr. 16). Flandria pars occidentalis, titel/impressum.

Nagy 14 (lijst nr. 27). Namurcum Comitatus, titel en impressum.

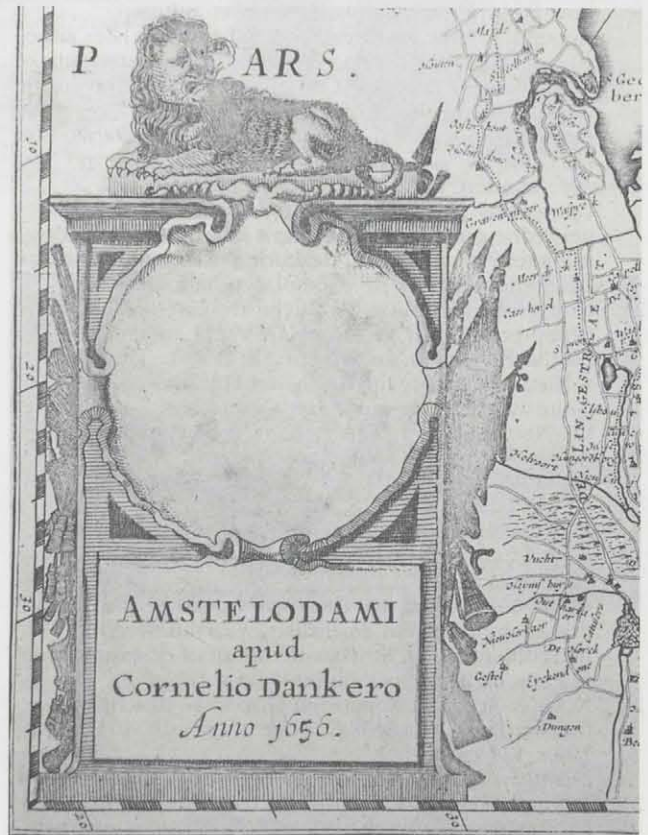
- Caerte van Vranckrijk | alles na nieuw teyckeninge | van 12 reale vellen.... (Van der Krogt 1985, blz.11: A70).
- 18. DVCATVS | GELDRIE | Nouissima descriptio | Auct: Balth: Flor: a Berkenrode. / AMSTELODAMI | apud Cornelio Dankero. | 1636. - 37 x 48 cm.
Exemplaren: Nagy Atlas: 29; Bern, StUB: Ryh 3113: 9; Berlijn, StB: Kart. K 7750 (staat door Dancker Danckerts, 1661).
 - 19. Carte générale de la Germanie. Nouvellement corrigé pardessus tous les autres par Corneille Danquerts. - Parijs : N. Berey, 1638. - 47 x 34 cm.
Exemplaren: Berlijn, StB: Kart. L 89; Parijs, BN: Ge D 10908, Ge DD 2375 (35).
 - 20. A new and most perfect map of Great Britain devised in his Kingdoms, Dutches, Shires and other signeuries, with the Isles of Orcades and Schetlande, above the Kingdome of Schetlande in a greater ferme curiously deni by Cornelius Danckerts A° 1637. Carte generale de la Grande Bretagne divisé en ses Royaumes, Principante z, Duchés et autres signeuries, avec les Orcades et Schetlande, isles située au beut de la Scotlande vers le Nord, ouriouement et nouvellement faict; par Corneille Dankerts Graveur de Cartes L'An 1637. - 59,5 x 91 cm.
Exemplaren: Londen, BL: in Klencke Atlas; Parijs, BN: Ge C 9191.
Ref.: Londen, BLC; Shirley, 1980, blz. 137: 472.
Opmerking: De on-line catalogus van de BN, Parijs geeft drie exemplaren van deze kaart met hetzelfde nummer en met vrijwel dezelfde beschrijving. Dat kan betekenen dat ze drie exemplaren hebben.
 - 21. Nouvelle Description du Duché de Gueldres Comprenant aussy Le Comte De Zutphen avecq Le Duché De Cleves, La Mayerie De Bois-Le Duc etc. = Nieuwe Beschryvinge van Het Hertogdom Van Gelre Begrypende mede Het Graefschap Zutphen met het Hertogdom van Cleef en andere bygelegen landen | Chez Corneille Danckerts.
Exemplaren: Rostock, UB: Qb-21:12; Parijs, BN: Ge A 50; Ge DD 5763.
Ref.: On-line catalogus van de BStB, München (gebruik makend van de verkleinde uitgave van de Amsterdamse uitgave van 1661 in 1971).
Opmerking: De on-line catalogus van de BN, Parijs geeft drie exemplaren van deze kaart, waarvan twee met hetzelfde nummer. Ik weet niet zeker of de exemplaren in Parijs en in Rostock dezelfde kaart betreffen.
 - 22. Nova et Accurata Regnorum Hispaniae descriptio. - [Amsterdam] : Cornelis Danckertz Excudit, 1633. - 109 x 124 cm.
Exemplaar: Madrid, BNE: Mv/30.
 - 23. Nova et accurata Tabula Hispaniae | Praecipuis Urbibus Vestitu Insignibus, et Antiquitatibus exornata per Cornelium Dankerum. [ca. 1640]. - 36 x 47 cm.
Exemplaren: Bern, StUB: Ryh 1601: 13; Erlangen-Nürnberg, UB: H61/KAT.B 270; München, StB: 2Mapp.190-70/71; Londen, BL: 18185.(4.); Parijs, BN: Ge CC 1274 (127).
Ref.: Londen, BLC, 4: 789-790.
 - 24. HOLLANDIA | COMITATVS / AMSTELODAMI | apud | Cornelio Dankero | Anno 1656. - 38,6 x 49,8 cm. - tweede staat; eerste staat is van 1636.
Exemplaren: Nagy Atlas: 23; Wien, UB.
Ref.: Keuning 1955, blz. 138.
 - 25. Italiae, Sardiniae, Corsicae, et confinium regionum nova tabula : effigies praecipuarum urbiu[m] et habituum inibi simul complectens. - Amstelodami : apud. Cornelis Dankerts, 1640. - 34 x 47 (42 x 57) cm.
Exemplaren: Bern, StUB: Ryh 3301: 14; Erlangen-Nürnberg, UB: H61/KAT B 265; München, BStB: 2Mapp. 190-546/547.
Opmerking: De on-line catalogus van de BN, Parijs vermeldt een kaart van Italië door C. Danckerts, maar de afwijkende titel doet denken dat het een andere staat van deze kaart is, of zelfs een andere kaart? (Tabula Italiae, Corsicae, Sardiniae et adjacentium regnorum | Nova et accurata discriptio a Cornelio Dankero. - [S.I.] : [s.n.], [ca 16.]. - 37,5 x 48,5 cm (Ge AF Pf 86 (8), Ge AF Pf 183 (4174)).
 - 26. Ducatus | LIMBVRG | Amstelodami | Sumptibus Corn: Dankero. - 37,9 x 47,8 cm.
Exemplaren: Nagy Atlas: 16; Berlijn, StB: Kart. K 8975; Bern, StUB: Ryh 2913: 43.
 - 27. NAMVRCVM COMITATVS | Auctore Iohann Surhonio. / Amstelodami | Sumptibus Cornelio Dankero. - 38,5 x 48,5 cm.
Exemplaren: Nagy Atlas: 14; Parijs, BN: Ge AF Pf 22 (35), Ge AF Pf 87 (103), Ge DD 2987 (4414).
 - 28. Carta Nova accurata del | Paßagio et strada dalli Paesi | BaSi per via de Allemagna | per Italia et per via di Paesi | suizeri à Geneua, Lione et Roma | per seruizio delli Marchanti | et viagianti in Gen[er]ale ad instan = | za delli Ss. scherer et di Mom = | forti speditori delli Marchan | tie in Bregens, | dato in luce | da Cornelio Dancherts di | Amsterdam l'anno 1651. - 46,3 x 55,2 cm.
Exemplaren: Bern, StUB: Ryh 4306: 7; Budapest, OSZK: TA 223: 42; München, BStB: 2Mapp. 190-304/305.
 - 29. NOVA DESCRIPTIO | PALATINATUS | RHENI / Cornelis Danckerts Excudit. - 36,9 x 46,8 cm.
Exemplaren: Nagy Atlas: 82; Bern, StUB: Ryh 3002:9; Erlangen-Nürnberg, UB: H61/KAT.B 465; München, BStB: 2Mapp.105-35; Parijs, BN: Ge DD 2987 (4128).
 - 30. RHENUS | Fluviorum Europæ celeberrimus | cum MOSA MOSELLA, et | reliquis in illum | Se exoneratibus | fluminibus / Amstelodami | Sumptibus Corn Danker. - 41 x 94 cm.
Exemplaren: Berlijn, StB: Kart. L 16962; Erlangen-Nürnberg, UB: H61/KAT.B 468; Oxford, BodL: (E) C22: 6(125); Parijs, BN: Ge C 10465, Ge DD 960 (7), Ge DD 2635 (84).
Opmerking: De on-line catalogus van de BN, Parijs vermeldt tien exemplaren van deze kaart met slechts drie nummers.
 - 31. Rhinolandiae, Amstelndiae, et circumjacent. aliquot territorioru[m] accurata desc | auct. Balthazaro Flor. a Berckenrode. - Amstelodami : sumptib. Cornelium Danckers, anno 1647. - 44 x 54 cm.
Exemplaren: Bern, StUB: Ryh 3018: 29; Berlijn, StB: 8"@Kart. K 141-115,1 (staat met titel in het Frans).
 - 32. Eygentlyke Afbeeldinge van de Cust tusschen C. S. Augustyn ende Rio Gande in Westindien. Tot Amstserdam By Cornelis Danckertsz. inde Kalverstraet. - [Amsterdam : C. Danckerts, 1640].
Exemplaren: Rotterdam, HM: Atlas van Stolk: no. 1839.
Ref.: Keuning 1955, blz. 137, n. (1) [Keuning noemt 20 werken van Cornelis I Danckerts die, gebaseerd op de titel, als kartografisch werk gezien kunnen worden].
Opmerking: In de Amsterdamse Courant wordt de kaart 1640 aangekondigd: "...een perfect Caertjen van de Brasiliaensche kust, van de C. S. Augustijn..." (Van der Krogt 1985, 9: A53).
 - 33. [Kaart van de Zeven Verenigde Provincies, door Cornelis Danckerts.] - Amsterdam : Bij Cornelis Dankerts, 1651. -161 x 130 cm.
Exemplaar: Londen, BrL: K.A.R. (25.).
Ref.: BLC, 4: 789-790.
 - 34. SILESIAE Dvcatvs | Accurata et Vera delineatio, | VIRIS MAGNIFICIS AC GENEROSIS, D. Valentino a Stössel in Seppa Kawer. | D. Sigismundo a Löß in Simpsen Dammer. | D. Caspari a Stosch. Patruelibus in Groß | D. Davidi Gotfr a Sotsch et klein Tschirna. | D. Gotfried ab Haugwitz in Brodelwitz Zieboldorf | EQVITIBUS. Patronis, | Dicat Dedicatq. | Ionas. Scultetus, Sprotta Silesius / AMSTELODAMI | sumptibus Cornelium Dankerum. - 38 x 48,5 cm.
Exemplaren: Nagy Atlas: 70; Bern, StUB: Ryh 4501: 15; Erlangen-Nürnberg, UB: H61/KAT.B 521; Göttingen, NSUB: MAPP 7196; Zürich: ZB: 4 EW 03:1.
 - 35. Noua et Recens | Emendata totius Regni | VNGARIE | una cum adjacentibus et | Finitimis Regionibus | Excudebat C. Dankertz. [vóór 1657]. - 38,2 x 51,7 cm.
Opgenomen in P. Heylyn, Cosmographie (Londen, 1657).
Exemplaren: Budapest, OSZK: TR 764.
Ref.: Schilder MCN VI, blz. 223: Map 44; Szántai 1996, blz.134-135: Danckerts 1a.
 - 36. ZEELANDIA Comitatus. / Cornelis Danckerts Excudit. (Opdracht): Magnifico Ampli[fi]mo.. D. SIMON | BELLIMONTIO.. C. Dankerio. - [ca. 35 x 45 cm].
Exemplaar: Nagy Atlas: 22.

Nagy 16 (lijst nr. 26). Ducatus Limburg, titel/impressum.

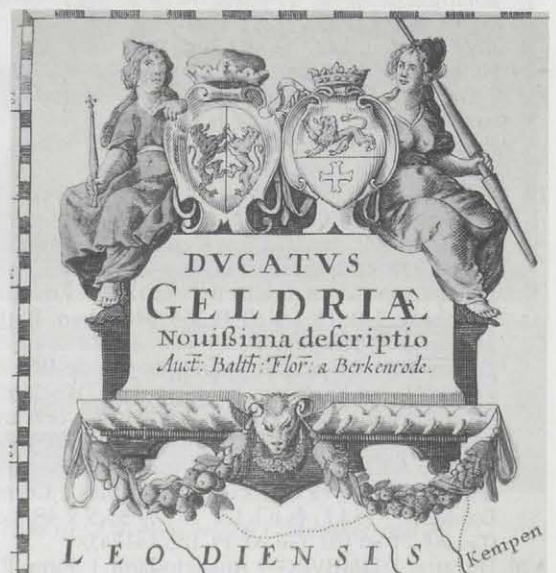
Nagy 22 (lijst nr. 36). Zeelandia Comitatus, titel en opdracht/impressum.

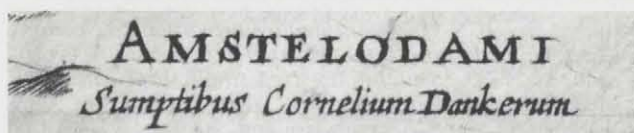

Nagy 23 (lijst nr. 24). Hollandia Comitatus, titel en impressum.

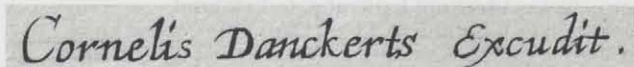

Nagy 29 (lijst nr. 18). Ducatus Geldriae, titel en schaal/impressum.

Nagy 70 (lijst nr. 34). Silesiae Ducatus, titel/opdracht en impressum.

Nagy 82 (lijst nr. 29). Palatinatus Rheni, titel en impressum.

Nagy 87 (lijst nr. 9). Bavaria Ducatus, titel met impressum.

Kaarten met bijbelse thema's

37. TABVLA GEOGRAPHICA, IN QUA ISRAELITARVM, AB ÆGYPTO AD KENAHANÆAN USQVE PROFECTIONES omnes et stationes describuntur. | GEOGRAPHISCHE BESCHRYVINGE DER HEIRTOCHTEN EN RVST-PLAETSEN DER KINDREN ISRAELS, treckende uyt Egypten int land van Beloften, door C. D. - [Amsterdam. - 1646.] - 33,5x48 cm. - Uitgegeven in Nederlandse bijbels.
Ref.: Poortman-Augusteijn 1995, blz.163: 3.
38. Asiae Minoris nova descriptio. Geographische Beschryvinge aller Landen.. ende sendbrieuen der Apostele.. | C. Danckerts. - Amstelodami : apud Danckerum Danckerts, [ca 16.]. - 33,5 x 48,5 cm.
Exemplaar: Parijs, BN: Ge AF Pf 206 (620).
39. DE HEYLIGE EN WYTVERMAERDE STADT IERUSALEM EERST GENAEMT SALEM | Genesis 14. | Veers 18. - [Amsterdam. - 1646.] - 31,5 x 41,5 (met tekst: 34,3x 42,5) cm. - Uitgegeven in Nederlandse bijbels.
Ref.: Poortman-Augusteijn 1995, blz. 164: 4.
40. GEOGRAPHISCHE BESCHRYVINGE DES IOOTSCHEN LANDTS DOORWANDERLT VAN ONSSEN SALICH-MAKER DEN HEERE IESU CHRISTO. op Nieu verbeteret | Tabula Geographica in qua regiones Cananææ et locorum situs prout ea tempore Christi, et Apostolorum fuerunt de integro describuntur. - [Amsterdam. - 1646.] - 33,5 x 48 cm. - Uitgegeven in Nederlandse bijbels.
Ref.: Poortman-Augusteijn 1995, blz.165: 5.
41. Tabula Geographica in qua Paradisus nec non Regiones describuntur: quorum in Genesi mentio fit. | DE GELEGENTHEYT VAN T'PARADYS ENDE T' LANT CANAAN MITSCHADERS DE EERST | bewoode Landen der patriarchen uyt de H. Schrifteure en verscheyden Auctoren by een gestelt. An.º 1646. - 33,5 x 48 cm. - Uitgegeven in Nederlandse bijbels.
Ref.: Poortman-Augusteijn 1995, blz.162: 2.
42. TABULA GEOGRAPHICA IN | Qua omnes Regiones urbes opida et | Loca Describuntur quorum mentio fit in | Actis et Epistolis Apostolorū de integro | multis in locis Emendata. | GEOGRAPHISCHE BESCHRYVINGE | aller Landen, steden en Plaetsen van welcken vermeldt | wort inde Handelingen, ende Sendbrieuen der Apostelē; | van nius in vele plaesten verbeteret, ende met lant= | palen onderscheijden, door C. Danckertz. - [Amsterdam. - 1646.] - 33,8 x 48 cm. - Uitgegeven in Nederlandse bijbels.
Ref.: Poortman-Augusteijn 1995, blz.166: 6.

Kaarten en/of gezichten van veldslagen, zeeslagen en belegeringen

43. [Belegering van Atrecht (13 juli - 4 aug. 1640)].
Exemplaar: Rotterdam, HM, Atlas van Stolk.
Ref.: Keuning 1955, blz. 137.
44. [Zeeslag bij Duins (21 okt. 1639)].
Ref.: Keuning 1955, blz. 137.
45. [Belegering van Grevelingen (28 juli 1644)].
Exemplaren: Rotterdam, HM, Atlas van Stolk: ?.
Ref.: Keuning 1955, blz. 137.
46. [Belegering van Hulst (28 sept. - 5 nov. 1645) met impressum]: „Breda chez Abr. Santvoort et a Amsterdam Corn. Danckerts 1646”.
Ref.: Keuning 1955, blz. 137.
47. [Belegering en verovering van 's-Hertogenbosch, naar waarnemingen van Jan Corn. van Rodenburgh, gegraveerd door Corn. Danckert (4 bladen, elk 44 x 55 cm. en het impressum)] “Cornelis Danckert, plaatsnijder op den hoek van den Amstel in de kalkton over de oude Regulierts-poort, 1630”.
Ref.: Keuning 1955, blz. 137.
48. Nieuwe afbeeldinge van t'Sas van Gendt benessens desselfs belegering lieu d'édition Tot Amsterdam : by Corn. Dankertss, [ca. 1644]. - 27 x 36 cm.
Exemplaren: Parijs, BN: Ge DD 2987 (4804).
Ref.: Muller 1888; Keuning 1955, blz.137.

Nagy 89 (lijst nr. 8). Austria Archiducatus, titel en impressum.

Stadsplattegronden of -gezichten

De on-line catalogus van de BN Parijs somt een tiental titels op van plattegronden en stadsgezichten. Ik ben er niet zeker van of dit uitgaven van Cornelis I Danckerts betreft. Zijn kleinzoon, Cornelis II kan ook gezien worden als auteur of uitgever.

49. LONDON / Serenissimæ MARLÆ invictissimæ Britannicæ, | ... hunc amœnissimæ | mum celeberrimi Londinensis emporij ac sedes regalis | aspectum. | D. C. Q. Cornelius Danckers. | Wenceslaus Hollar delineavit, et fecit Londini et Antverpiæ 1647 / Prostant AMSTELODAMI apud | Cornelium Danckers in via vitulina sub insigni | Gratitudines An.º 1647. - 1 stadsgezicht 27 x 140 cm. gevouwen tot 28 x 20 cm. Exemplaren: Washington, D.C., LC: G5754.L7A35 1647.H6 1971.
50. Beschreibung Deß H. Röm. Reichs Freye Keyserliche Reichs- und in dem Bayrischen Cráýß einige Statt Regenspurg. - Amsterdam : Cornelis Danckerts, 1653. - 22 sheets. - Behoorde oorspronkelijk bij een groot stadsgezicht. Exemplaar: München, BStB: Mapp, XI,516 f-18.
51. [Ulm. - Amsterdam : C. Danckaerts, 1642]. - 1 vogelvluchtgezicht. - 20x 32 cm. Exemplaar: Zürich, ZB: 3 EL 03: 5.
52. [Vogelvluchtgezicht van Saint-Germain-en-Laye]. Se vend a Amsterdam chez Corneille Dankertz. Exemplaar: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem, Ergänzungsband I, Tf. 32 (toevoeging door Peter van der Krogt).

LITERATUUR

- The British Museum Catalogue of Printed Maps Charts and Plans. Vol. 4 CE-DE (1969), 789-794.
- Heijden, H.A.M. van der, *Oude kaarten der Nederlanden, 1548-1794: Historische beschouwing, kaartbeschrijving, afbeelding, commentaar = Old Maps of the Netherlands, 1548-1794: An annotated and illustrated cartobibliography*. Alphen aan den Rijn: Uitgeverij Canaletto/Repro-Holland; Leuven: Universitaire Pers, 1998.
- Keuning, J., 'Cornelis Danckerts and his 'Nieuw Aerdsch Pleyn''. In: *Imago Mundi* 12(1955), blz. 136-139.
- Koeman, C., *Atlantes Neerlandici: bibliography of terrestrial, maritime and celestial atlases and pilot books, published in the Netherlands up to 1880*. Amsterdam: Theatrum Orbis Terrarum Ltd., 1967-1971. - 5 vols.
- Kretschmer, I., J. Dörflinger en F. Wawrik (red.), *Lexikon zur Geschichte der Kartographie: Von den Anfängen bis zum Ersten Weltkrieg*. Wien: Deuticke, 1986.
- Krogt, P. C. J. van der, *Advertenties voor kaarten, atlanten, globes e.d. in Amsterdamse kranten (1621-1811)*. Utrecht: HES Uitgevers, 1985.
- Poortman, W. C., en J. Augusteijn, *Kaarten in bijbels (16e-18e eeuw)*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 1995.
- Schilder, G. (MCN III), *Monumenta Cartographica Neerlandica III: Twee wandkaarten van de wereld van Blaeu: 1619 en 1645/46; Two wallmaps of the world by Blaeu: 1619 and 1645/46*. Alphen aan den Rijn: Uitgeverij Canaletto, 1990.

Schilder, G. (MCN VI), *Monumenta Cartographica Neerlandica VI: Nederlandse foliokaarten met decoratieve randen, 1604-60 = Dutch folio-sized single sheet maps with decorative borders, 1604-60*. Alphen aan den Rijn: Uitgeverij Canaletto/Repro-Holland, 2000.

Shirley, R. W., *Early Printed Maps of the British Isles, 1477-1650*. The completely revised and updated edition. East Grinstead, W. Sussex: Antique Atlas Publ., 1991.

Shirley, R. W., *The mapping of the world: early printed world maps 1472-1700*. London: Holland Press, 1983 [i.e. 1984].

Szántai, L., *Atlas Hungaricus: Magyarország nyomtatott térképei 1528-1850 = Atlas Hungaricus: Hungary in Printed Maps 1528-1850*. Budapest, 1996.

Tooley, R. V., *Tooley's dictionary of mapmakers*. New York: Liss; Amsterdam: Meridian, 1979.

Werner, J., *Inde Witte Pascaert: kaarten en atlanten van Frederick de Wit, uitgever te Amsterdam (ca. 1630-1706): catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling in de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, gehouden naar aanleiding van de voltooide restauratie van vijf monumentale wandkaarten 23 september - 4 november 1994*. Amsterdam: Universiteitsbibliotheek, 1994.

ON-LINE CATALOGI

Gabriel. The Gateway to Europe's National Libraries: <http://www.kb.nl/gabriel/index.html>.

IKAR-Altkartendatenbank:

<http://ikar.sbb.spk-berlin.de/allgemeines/index.htm>.

Karlsruher Virtueller Katalog:

<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>.

Koninklijke Bibliotheek, Den Haag: <http://www.kb.nl>.

AFKORTINGEN

BL	- The British Library, Londen.
BLC	- The British Library Catalogue of Printed Maps, Charts and Plans.
BodL	- Bodleian Library, Oxford.
BN	- Bibliothèque nationale de France, Parijs.
BNE	- Biblioteca Nacional de España, Madrid.
BStB	- Bayerische Staatsbibliothek, München.
HAAB	- Herzogin Anna Amalia Bibliothek, Weimar.
HM	- Historisch Museum, Rotterdam.
KB	- De Kongelige Bibliotek, København.
LC	- Library of Congress, Washington D.C.
NSUB	- Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen.
OSZK	- Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.
StB	- Staatsbibliothek zu Berlin Preussischer Kulturbesitz, Berlijn.
StUB	- Stadt- und Universitätsbibliothek, Bern.
UB	- Universiteitsbibliothek (Amsterdam, Erlangen-Nürnberg en Rostock).

NOTEN

1. Er is geen uniforme 'nummering' voor de Cornelis Danckerts, die van 1603 tot 1656 leefde, zowel Cornelis I als Cornelis II komen voor.
2. De foto's zijn genomen door mijn collega László Pászti

onder tamelijk slechte omstandigheden. Helaas verhinderde de capaciteit van de geheugenkaart een volledige registratie van de atlas. Alleen de cartouches met titel en/of impressum van de kaarten van Cornelis I Danckerts zijn gefotografeerd, en nog enkele andere kaarten in het begin van de atlas. Bij de tweede gelegenheid fotografeerde Peter van der Krogt de gehele atlas, ook onder tamelijk slechte omstandigheden.

3. Uit dit internetonderzoek bleek dat de belangrijkste verzamelingen met Cornelis I Danckerts kaarten zijn: Bern, StUB; Ryhiner-Coll.; Berlijn StB; Erlangen-Nürnberg, UB; Londen, BL; München, BStB; Parijs, BN.
4. Dit onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met Zoltán Sümeghy, een vriend en voormalige collega die tegenwoordig werkt bij de afdeling geografie en klimatologie van de universiteit van Szeged. Dit is niet de juiste plaats om de resultaten van dit onderzoek in detail te presenteren. We hopen in de nabije toekomst hierover te publiceren.

SUMMARY

Twelve maps by Cornelis Danckerts I (1603-1656) in the Andreas Nagy atlas / Gyuri Danku

The Andreas Nagy atlas, an atlas factice of c. 1660 (see the article by Van der Krogt & Danku in this issue of Caert-Thresoor) includes twelve maps published by Cornelis Danckerts I. His maps can be distinguished from those of his grandson Cornelis Danckerts II by the date, if any, or by the map characteristics. Usually the maps of the grandson are larger, c. 45/49 x 56/58 in contrast to 36/40 x 46/50 cm those of Cornelis I. Since no good overview exists of Cornelis I's maps, all twelve in this atlas factice are illustrated here. The article concludes with an informative list of all maps published by Cornelis Danckerts I: this must be seen as a first attempt towards an overview of the complete oeuvre of this rather unknown Amsterdam map publisher.

In- en verkoop antiquarische boeken, prenten en decoratieve grafiek

Brede sortering:

- Geïllustreerde drukken (15-19e eeuw)
- Topografie
- Atlassen
- Reisboeken
- Oude kunst-
grafiek
- Natuurlijke
historie

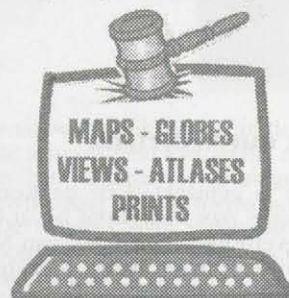
Antiquariaat

Plantijn

Ginnekenmarkt 5 • 4835 JC Breda
Tel. 076 - 560 44 00 • Fax 0161 - 49 27 94
E-mail: dieter.duncker@wxs.nl

Swaen.com

PAULUS SWAEN
INTERNET MAP-AUCTIONS

September 5-14th, 2004

November 7-16th, 2004

www.swaen.com

Email: paulus@swaen.com
Tel. Paris/France +33 1 4424 8580
Fax +33 1 4424 8580

PAPIERRESTAURATIE

LINGBEEK & VAN DAALEN

CONSERVERING EN RESTAURATIE VAN
WERKEN OP PAPIER EN PERKAMENT

- ♦ aquarellen gouaches pasteltekeningen
- ♦ advisering over klimaat, licht, transport en expositie

TINGIETERSWEG 89
2031 ER HAARLEM

@ la Carte

Deze rubriek vestigt de aandacht op bijzondere internet-sites met betrekking tot de historische kartografie.

Tips: Elger Heere (e.heere@geog.uu.nl) of Martijn Storms (m.storms@geog.uu.nl).

Via de website www.maphist.nl/ct/alacharte/index.html zijn alle hieronder vermelde links direct aanklikbaar.

Het Geheugen van Nederland

Deze internetsite is gemaakt door de Koninklijke Bibliotheek. *Het Geheugen van Nederland* bevat beelden en teksten uit de 'vaak verborgen collecties' van Nederlandse culturele instellingen. Zo zijn er diverse collecties foto's, beelden en geluidsfragmenten, prenten, portretten, archeologische vondsten, affiches, schilderijen, muziekmanuscripten bijeengebracht. Ook een aantal samengestelde atlanten en kaartencollecties zijn hier te vinden:

Atlanten in het Scheepvaartmuseum: De *Atlas van Loon* is een gebonden versie van de *Grooten Atlas* van Joan Blaeu uit 1663-1665 waaraan twee stedenboeken van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden (1649), Italiaanse stedenboeken en twee delen van de Franse editie van de *Grooten Atlas* over Frankrijk en Zwitserland (1663) zijn toegevoegd. Van Loon voegde er ook nog de *Zeeatlas ofte water-wereld* van Pieter Goos (1676) en de Franse editie van de *Zeeatlas* van Johannes Janssonius (1657) aan toe. De *Nieuwe Lichtende Zee-Fakkels* die in zijn geheel op de website te bezichtigen is dateert uit ca 1790. Er zijn ook kaarten van buitenlandse kartografen (Mackenzie, Michelot, Valentijn) toegevoegd.

De *Atlas Van der Hagen* en de *Atlas Beudeker* (Koninklijke Bibliotheek & British Library) zijn twee collecties kaarten die aangevuld zijn met stadsgezichten, plattegronden, emblemen en mythologische scènes. Waar de *Atlas Van der Hagen* (ca 1690) kaarten en afbeeldingen van de hele wereld toont, concentreert de *Atlas Beudeker* (ca 1750) zich op de Nederlanden.

In de collectie van het Zuiderzeemuseum bevindt zich zeer veel kaartmateriaal. Als er op 'cartografie' gezocht wordt verschijnt er een overzicht van 53 kaarten.

Bij het bekijken van de gedigitaliseerde afbeeldingen kan er voor een vast formaat of voor inzoomen gekozen worden. Helaas verschijnt de afbeelding in een nogal klein scherm-pje. Bij het inzoomen is er helaas geen maximaal inzoom-niveau ingebouwd, waardoor je onnodig ver in kan zoomen, zonder nog wat te kunnen zien. De kwaliteit van de afbeeldingen blijft echter tot een ver inzoom-niveau erg goed. Er zijn verschillende zoek- en blader-functies op de site, die per atlas of collectie kunnen verschillen. Zo is het helaas niet mogelijk om een atlas van begin tot eind door te bladeren. Doordat de opties per collectie verschillen maakt het geheel een enigszins rommelige indruk.

ATLASSEN UIT HET SCHEEPVAARTMUSEUM

HOME
ZOEKEN
COLLECTIES
ONDERWIJS
NIEUWS
PROJECT

Kaart van het westen van Yorkshire

Gemaakt in: 1668
Copyright: Nederlands Scheepvaartmuseum
Amsterdam
Redactie en samenstelling: Amsterdam
Naam van collectie: Atlas Van Loon
Beschrijving: DVCATVS EBORACENSIS PARS OCCIDENTALIS; THE WESTRIDING OF YORKE SHIRE

Het Geheugen van Nederland - Microsoft Internet Explorer

www.geheugenvannederland.nl

Inzendingen voor deze rubriek aan: drs. Lida Ruitinga, Bibliotheek Vrije Universiteit, Kaartenverzameling, De Boelelaan 1103, 1081 HV Amsterdam, fax (020) 444 5259, e-mail: A.H.Ruitinga@ubvu.vu.nl

Varia Cartographica

'De Bataafse mythe in de kartografie' (CT 23,2), aanvullingen en verbeteringen

René van Dijk van het Gorinchemse archief schreef ons naar aanleiding van dit artikel: 'Ten aanzien van p. 41 van nr. 2 van de 23e jaargang van Caert-thresoor wil ik het volgende opmerken: Weliswaar wijst Van der Aa in zijn Aardrijkskundig Woordenboek (Gorinchem 1843) erop, dat sommige oudere schrijvers Grinnes houden voor Gorinchem, maar tegelijk stelt hij, dat zeer onlangs & met veel geleerdheid is aangetoond, dat Grinnes nabij Rossum gelegen moet hebben. Ook het Lexicon van Nederlandse toponiemen tot 1200 (Amsterdam 1988) houdt het daarop. Op de afgebeelde kaart op p. 39 is ook duidelijk te zien, dat de kaartmaker niet het aan de mond van de Linge gelegen Gorinchem bedoeld kan hebben.' De auteur van het artikel wijst ons ook nog op een paar vervelende zetfoutjes: op blz. 27 rechtsboven, en op blz. 40, rechterkolom, regel 22, staat twee maal 'VII Provinciën' in plaats van 'XVII Provinciën.' De laatste is erger: Ortelius kende de VII Provinciën nog helemaal niet!

Cursus Historische Kartografie

Voor belangstellenden bestaat de mogelijkheid deel te nemen aan de cursus Historische Kartografie aan de Universiteit Utrecht. De cursus bestaat uit een hoorcollege en een praktisch gedeelte. De hoorcolleges omvatten een algemene introductie in de geschiedenis van de kartografie, met aandacht voor de toepassing van oude kaarten bij historisch onderzoek, commerciële karto-

grafie, 16de-18de eeuw, ontwikkeling van de maritieme kartografie en VOC, de institutionele kartografie met de karterings-geschiedenis van het Nederlandse grondgebied, 16de-20ste eeuw, en de ontwikkeling van de thematische kartografie en schoolatlassen. De colleges gaan vergezeld van diaserieën en uitgebreide tentoonstellingen, alsmede excursies naar belangrijke kaartenverzamelingen.

Het praktisch gedeelte bestaat uit een werkstuk, waarmee wordt geoefend met historische bewijsvoering aan de hand van oude kaarten. Het hoofddoel van het werkstuk ligt in het op verantwoorde wijze gebruiken van oude kartografische documenten. Het onderwerp van het werkstuk mag behalve historisch kartografisch ook historisch of historisch-geografisch zijn. Voor toehoorders is vervaardiging van een werkstuk niet verplicht. Tijd: de hoorcolleges elke woensdagmiddag van 24 november 2004 tot 19 januari 2005 van 14.00 tot 17.00 uur, werkstukbegeleiding enkele bijeenkomsten op maandagochtend, verder individueel op afspraak.

Plaats: Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.

Docenten: Dr. Peter van der Krogt en Dr. Paul van den Brink. Kosten: € 200,- (excl. reiskosten excursies). Studenten ingeschreven aan een Nederlandse universiteit kunnen gratis deelnemen (de cursus geldt als bijvak voor 7,5 ECTS, werkstuk en het afleggen van een mondeling tentamen verplicht).

Aanmelding (bij voorkeur per e-mail): Dr. Peter van der Krogt, Faculteit Geowetenschappen – Kartografie, Universiteit Utrecht, Postbus 80115, 3508 TC Utrecht. Fax: 030-2540604.

Redactie besprekingen: Sjoerd de Meer

E-mail: de.meer@hccnet.nl

Besprekingen

CAERT-THRESOOR

Les Plans de Paris des origines (1493) à la fin du XVIIIe siècle: étude, carto-bibliographie et catalogue collectif / Jean Boutier; avec la collaboration de Jean-Yves Sarazin et de Marine Sibille. - Paris: Bibliothèque nationale de France, 2002. - 430 blz. - ISBN 2-7177-2230-0.

In ruim 200 jaar zijn er 371 plattegronden en stadsgezichten van Parijs verschenen. In de periode 1550-1800 zijn daarvan maar liefst 861 edities verschenen. Het is dus wel duidelijk dat Parijs al lange tijd in de belangstelling staat. Met bijna zes 'nieuwe' edities per jaar moet er wel een grote vraag geweest zijn. 'Nieuw' zijn al die edities natuurlijk niet. Met geen of nauwelijks auteursrechtelijke bescherming werd er in de voorgaande eeuwen heel wat afgekopieerd. Met deze uitgave *Les plans de Paris* hebben we nu een goed instrument dat wat orde schept in de chaos van nieuwe uitgaven, heruitgaven, kopieën, latere staten enzovoorts. Alle plattegronden zijn afgebeeld, meestal klein maar goed herkenbaar.

De kartobibliografie wordt voorafgegaan door een uitgebreid essay (blz. 9-64), waarin de verschillende edities met elkaar in verband worden gebracht en de verschillende prototypes met hun navolgingen worden genoemd. Verder wordt ingegaan op de nauwkeurigheid en het gebruik van de kaarten.

Voor de bibliografie is gebruik gemaakt van de collecties in 135 bibliotheken, waarvan 22 in Parijs, 36 elders in Frankrijk en 77 in andere landen (vier in Nederland, nl. de Koninklijke Bibliotheek, het Nationaal Archief, de Universiteitsbibliotheek van Leiden en het Maritiem Museum Rotterdam [!]). De vaak gehoorde kritiek dat Parijse onderzoekers niet buiten Parijs

komen is hier in ieder geval niet van toepassing.

De geïllustreerde kartobibliografie omvat vanzelfsprekend het grootste gedeelte van het boek (blz. 75-378). De beschrijvingen omvatten een zogenaamde formele beschrijving met titel en auteur, uitgever en jaartal en het formaat. Daarop volgt een annotatie in twee 'zones': de eerste zone is korte beschrijving van het uiterlijk van het blad (ornamenten, cartouches e.d.), de tweede zone geeft de achtergrondinformatie over de herkomst van het beeld en de uitgever. Voor kaarten die in boeken of atlasen verschenen zijn, wordt een overzicht gegeven van deze boeken en atlasen. Een overzicht van de exemplaren die direct of indirect door de samenstellers bestudeerd zijn en een bibliografie compleet de beschrijving. Van vrijwel elk item wordt een afbeelding gegeven.

Zonder indexen heeft een kartobibliografie maar een beperkte waarde. Indexen maken zo'n werk toegankelijk voor allerlei soorten vraagstellingen. *Les plans de Paris* is rijk voorzien van indexen: een alfabetische index op persoonsnamen, een alfabetische index op kaarttitels, een thematisch-iconografische index, een chronologische index van de gedateerde kaarten, index op de werken waarin zich een plattegrond van Parijs bevindt, index op plaatsen van uitgave (anders dan Parijs) en een overzicht van de bewaarplaatsen. Een systematisch overzicht van de literatuur besluit dit werk. Boutiers kartobibliografie is een onmisbaar werk voor een ieder die de (geografische) geschiedenis van Parijs wil bestuderen en kan als voorbeeld dienen voor de samenstelling van andere kartobibliografieën.

Peter van der Krogt.

Nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven

Inzendingen voor deze rubriek aan: dr.
Peter van der Krogt, Universiteit Utrecht,
Faculteit Geowetenschappen, Postbus
80.115, 3508 TC Utrecht,
e-mail: peter@vanderkrogt.net.

- BRINK, L.
Een zee zo zwart als de nacht: De geologische schoolwand-
kaart van Noord-Holland van W. Kloeke / Lowie Brink. -
In: *Caert-Thresoor* 23 (2004) 2: 42-47.
- BRINK, P. VAN DEN
Rijnland en de rivieren: Inrichting en vormgeving van de
Hollandse rivierzorg in de achttiende eeuw / Paul van den
Brink. In: *Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis*
12(2003), 2(december), blz. 69-78.
- BROECKE, M.P.R. VAN DEN
De eerste staat van Vrients'/Philip Galle's Inferioris Germa-
niae kaart gevonden / Marcel van den Broecke. - In: *Caert-
Thresoor* 23 (2004) 1: 1-4.
- DAERDEN, P.
On the centenary of the death of Henry Morton Stanley
(1841-1904) / Peter Daerden. - In: *BIMCC Newsletter* 19
(May 2004): 14-16.
- DUCATTEUW, E.
Het 18de-eeuwse landboek van Anzegem nader bekeken /
E. Ducatteuw. - In: *31ste jaarboek van de Geschied- en
Heemkundige Kring 'De Gaverstreke'* (Waregem, 2003):
209-227.
- EGMOND, M. VAN (red.)
Indische kartografie / red. Marco van Egmond. - Deurne:
Geo-Informatie Nederland, 2004. - (GIN Publicatierreeks;
2). - Publicatie van de lezingen gepresenteerd op het sym-
posium 'Indische Kartografie' van de GIN-Werkgroep voor
de Geschiedenis van de Kartografie op 5 november 2003.
Bevat: - Het kaartbeeld van Tropisch Nederland: Het Kon-
inklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap en de
kartografie van Nederlands-Indië, 1873-1940 / P.P.W.J. van
den Brink (blz. 7-14). - De Algemeene Kaart van Neder-
landsch Oost-Indië (1842) door Gijsbert Franco Baron van
Dersfelden van Hinderstein / P.W.A. Broeders (blz. 15-22). -
Koninklijk Instituut voor de Tropen: een ontdekkingsreis
door de koloniale collectie van de kaartenzaal / P. Levi
(blz. 23-32). - De kartering van Nederlands-Indië / F.J. Or-
meling (blz. 33-41). - Geografische wegen: het KNAG als
wegbereider van de wetenschappelijke exploratie / A.M.M.
Wentholt (blz. 43-49).
- FLEET, CHR.
The Blaeu Atlas of Scotland (1654): New translation and
website / Chris Fleet. In: *IMCoS Journal* 97 (Summer 2004):
5-17.
- HEIJDEN, H.A.M. VAN DER
De Bataafse mythe in de cartografie / H.A.M. van der He-
ijden. - In: *Caert-Thresoor* 23 (2004) 2: 37-41.
- HOOF, J. VAN
*Menno van Coehoorn (1641-1704): Vestingbouwer, belege-
raar, infanterist* / Joep van Hoof. - Utrecht: Matij, 2004. -
112 blz. - ISBN 90-5345-244-3 : prijs € 24,95. - Bevat veel in-
formatie over vestingbouw en de bijbehorende kaarten.
- HUMES, S.
Mapping the Antarctic: From fiction to fact / Samuel Hu-
mes. - In: *BIMCC Newsletter* 19 (May 2004): 21-24.
- IRRGANG, F., & K. OOMEN
KMA & Kaart / [samenst. en teksten: Frits Irrgang, Kees
Oomen]. - Breda : KMA ; [etc.], cop. 2003. - Catalogus van
de gelijknamige tentoonstelling, gehouden op 25-29 nov.
2003 te Breda ter gelegenheid van de 6th European Map
Fair.
- KADASTRALE ATLAS
Dieren / [tekst en kadastrale gegevens K. van der Hoek, J.
van Eck, F.W.J. Scholten]. - Arnhem : Stichting Werkgroep
Kadastrale Atlas Gelderland, 2004. - (Kadastrale atlas Gel-
derland 1832 ; bd. 45). - ISBN 90-71988-49-x.
- KLERK, A. DE, en M. STORMS
Zeeuwse bedrijfskaartboekjes in particulier bezit: Een ver-
geten vorm van cultureel erfgoed / Aad de Klerk en Mar-
tijn Storms. - In: *Caert-Thresoor* 23 (2004) 2: 29-35.
- KRAMER, H., en W. KNOL
Historische Geodata: een nieuwe dimensie! / Henk Kramer
en Wim Knol. - In: *Geo-Info: Tijdschrift voor Geo-informa-
tie Nederland* 1 (2004) 6: 244-251.
- KROGT, P. VAN DER
De atlas Blaeu-Van der Hem op de UNESCO-lijst 'het Ge-
heugen van de Wereld' / Peter van der Krogt. - In: *Questa:
Magazine voor de Faculteit Geowetenschappen* (Universi-
teit Utrecht) 2003/2004 nr. 4 (juni 2004): 16-19.
- KROGT, P. VAN DER
De atlas Blaeu-Van der Hem: het Geheugen van de Wereld
/ Peter van der Krogt. - In: *Geo-Info: Tijdschrift voor Geo-
informatie Nederland* 1 (2004) 5: 208-214.
- KROGT, P. VAN DER
The (New) Hollstein voor historisch kartografen / Peter van
der Krogt. - In: *Caert-Thresoor* 23 (2004) 1: 15-20.
- POTTER, J.
Dutch brothers bring myths to maps / J. Potter. - In: *Ge-
ographical magazine* 74, 2 (2002), blz. 16, 2p - Betreft de
kaarten van Europa uitgegeven door de gebroeders (?)
Joan en Willem Blaeu, 1662-1672.
- RENTEUX, J.L.
Map of 'Haynault' by Jacques Surhon, 1579 / Jean-Louis
Renteux. - In: *BIMCC Newsletter* 19 (May 2004): 17-20.
- VANDENBROUCKE, M.
*De familie de Bersacques: I. Een 17de-eeuwse dynastie
landmeters te Kortrijk; II. Productie en techniek van een fa-
milie landmeters in de kasselrij Kortrijk* / Martijn Vanden-
broucke. - Kortrijk: Koninklijke Geschiedkundige en Oud-
heidkundige Kring Kortrijk, 2001. 144 blz. - Ook
verschenen in: *Handelingen Koninklijke Geschiedkundige
en Oudheidkundige Kring Kortrijk* 66(2001).
- VANDENBROUCKE, M.
Correctheidsanalyse van de 17de-eeuwse pre-kadastrale
cartografie: Casus: de kaarten van de Kortrijkse landme-
tersfamilie de Bersacques / Martijn Vandenbroucke. - In:
*Handelingen Koninklijke Geschiedkundige en Oudheid-
kundige Kring Kortrijk* 68: 3-93.
- VRIES, P.J. DE
Een havenproject in Enkhuizen in de achttiende eeuw: De
paskaarten van Jan Belkmeer en van Jan Rood / P.J. de
Vries. - In: *Steevast 2001* (Jaaruitgave van de Vereniging
Oud Enkhuizen), blz. 62-79. ISBN 90-804405-4-X.

Inhoud historisch-kartografische tijdschriften

- MAPFORUM 1 (Spring 2004)
*Nieuwe gedrukte versie van het voormalige on-line tijdschrift
MapForum.com.*
Baynton-Williams, Miles, The Joy of Maps (blz. 10-13).
Baynton-Williams, Ashley, The World Described (blz. 14-21).
Hall, Debbie, From Ptolemy to Terrabytes (blz. 23-27).
Shirley, Rodney, Two Curious Circular Maps of 1602 [World
and England & Wales; Publisher Hans Woutneel, Engraver:
William Kip] (blz. 28-30).
Slowther, Catherine, Dealer Profile: The Map House of Lon-
don (blz. 32-34).
A Checklist of Printed Plans of Washington, D.C., 1792-1801
(blz. 44-50).
Potter, Jonathan, Heaven Above... Earth Beneath: The Ameri-
can Museum's current exhibition (blz. 52-54).
Geographical Misconception: The False Sea of Verrazzano
(blz. 56-57).
Collation: Guillaume Thomas François Raynal, *Storia Dell'A-
merica Settentrionale*, Venice 1778 (blz. 58-63).

ANTIQUARISCHE BOEKEN- PRENTENHANDEL

INKOOP VERKOOP S.C. LEMMERS

von Bönninghausenlaan 16
2161 ET Lisse
Telefoon 0252-415332
Giro 1344413

**Zeer grote topografische
collectie prenten van
Nederland van 1500 tot 1900:**

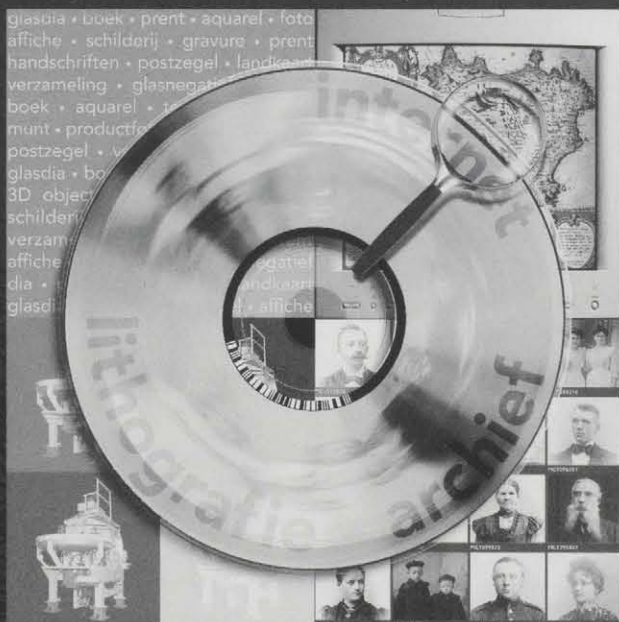
- Stads- en dorpsgezichten.
- Landkaarten.
- Beroepenprenten.
- Gemeentekaartjes.
(van J. Kuiper, ± 1865).

Boeken van 1500 tot 1900:

- Topografie Nederland.
- Lokale beschrijvingen.
- Vogelboeken.
- Bloemenboeken.
- Beroepenboeken.
- Bijbels.
- Atlassen.

In verband met variabele openingstijden is een
telefonische afspraak aan te bevelen.

Digitalisering elk denkbaar origineel

digitaal procédé

Het zoeken, tevoorschijn halen en bekijken van beelden of teksten in archieven is vaak een tijdrovende operatie. We willen snel en doeltreffend over de gevraagde informatie beschikken en dan ook nog het liefst vanaf de plek waar het ons het beste uitkomt. Wij van Pictura Imaginis hebben een digitaal procédé ontwikkeld waardoor dat mogelijk wordt.

database als vervanging van de ladenkast

Een modern geconserveerd archief is een kostbaar bezit. Niet alleen voor diegenen die er dagelijks verantwoordelijkheid voor dragen. Veel verschillende doelgroepen moeten er óók hun voordeel mee kunnen doen. De door Pictura Imaginis vervaardigde database van ieder gedigitaliseerd archief verhoogt de toegankelijkheid voor alle gebruikers enorm. Zoeken is eenvoudiger, gaat veel sneller en het oproepen van gevonden informatie is opeens een peulenschil. Digitale beelden ziet u 4x groter in topkwaliteit op uw scherm dan het origineel.

PICTURA IMAGINIS
DIGITALISERING VAN BEELDARCHIEVEN BV

- advisering, implementatie en trajectbegeleiding
- publicatieprojecten (internet, drukwerk)
- database toepassingen

Restoration-Workshop Paul Peters

Op het terrein van de kartografie bieden wij een in brede kring erkende expertise ten dienste van de conservering en restauratie van

○ GLOBES

en verwante objecten,

○ KAARTEN

(ook zeer grote formaten tot ca. 350 x 350 cm),

○ ATLASSEN en STEDEBOEKEN

Object-specifieke, passief-conserverende restauratie van papier, incunabelen en oude drukken, grafiek, kerkelijke en overheidsdocumenten, charters en zegels, uit alle tijden.

Restoration-Workshop Paul Peters is lid van de VeRes, de VAR en de IADA (International Association of Book and Paper Conservators).

Ons dochterbedrijf
Iris Antique Globes and Maps
verkoopt historisch belangrijke en decoratieve globes uit het midden van de 17e tot het midden van de 20e eeuw.

Op www.irisglobes.nl maakt u kennis met een keuze uit de steeds wisselende voorraad.

Bezoekadres van beide bedrijven:
Dorpsstraat 31^B, 7218 AB Almen.
Telefoon: 0575 43 94 44, fax: 0575 43 39 73.
info@paulpeters.demon.nl - info@irisglobes.nl

Best

**WIJ ZIJN GEÏNTERESSEERD IN DE AANKOOP VAN (BESCHADIGDE, INCOMPLETE)
GLOBES EN VERWANTE OBJECTEN**